

Pedagogická
fakulta
Faculty
of Education

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Pedagogická fakulta

Katedra pedagogiky a psychologie

Bakalářská práce

Lesní mateřské školy

Vypracovala: Štěpánka Kalčíková

Vedoucí práce: Mgr. Eva Svobodová

České Budějovice 2016

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokých školních kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích, 29.3.2016

Štěpánka Kalčíková

Poděkování

V úvodu své bakalářské práce bych chtěla poděkovat Mgr. Evě Svobodové za vedení, trpělivost a konzultace při vypracování této práce.

Dále bych ráda poděkovala své rodině za veškerou podporu a trpělivost, kterou mi při studiu poskytovali. Děkuji i všem pedagogům z lesních mateřských škol za možnost navštívit a poznat jejich mateřské školy.

ABSTRAKT

Bakalářská práce „Lesní mateřské školy“ se zabývá lesními mateřskými školami v České republice. Práce je rozdělena na teoretickou a praktickou část. Teoretická část je zaměřena na historii a původ lesních mateřských škol u nás i ve světě. V jednotlivých kapitolách popisuje filozofii LMŠ, metody a cíle práce s dětmi, osobnost pedagoga, typy lesních mateřských škol, jejich klady a zápory. Závěrem se zabývá metodikou výchovy a rozvoje dětí v LMŠ. Praktická část je zaměřena na popis prostředí, činností a motivace pedagogů pro práci v LMŠ. Tento popis vychází z pozorování konkrétního prostředí a z rozhovorů s pedagogy v pěti navštívených lesních mateřských školách. Následuje stručný popis výsledků a jejich vyhodnocení. V diskusi jsou položeny některé otázky týkající se stávající činnosti i pohledu do budoucna. V závěru hodnotím splnění cílů, a jakým způsobem mě dané téma ovlivnilo. Výsledky práce přibližují veřejnosti stávající stav v této alternativě předškolního vzdělávání.

KLÍČOVÁ SLOVA

Lesní mateřské školy, ekologická výchova, intuitivní pedagogika, vzájemný respekt, vzdělávání, příroda.

ABSTRACT

Bachelor thesis „Forest kindergartens“ is examining the theme of forest kindergartens in Czech republic. The thesis is divided into the theoretical and the practical part. The theoretical part is focused on the history and the origin of forest kindergartens here, in Czech republic, and in the world. In individual chapters there will be described the philosophy of forest kindergarten, methods and aims of work with children, the personality of the teacher, the types of forest kindergartens, its pluses and minuses. The conclusion examines methods of the education and the progress of children who visit forest kindergarten. The practical part is concentrated on the description of the environment, activities and motivation of educators in forest kindergartens. This description is patterned on observation of concrete environment and the interviews with pedagogues from five visited forest kindergartens. The detailed description of results with its evaluation follow. In the discussion are asked some questions concerning of the current activity and the vision of the future. In the end, I evaluate the meeting of the goals and the way how the theme influenced me. The results of the thesis present to the public the current situation of this alternative of the preschool education.

KEY WORDS

Forest kindergartens, ecological education, intuitive teaching, mutual respect, education, nature.

OBSAH

ÚVOD	6
1. TEORETICKÁ ČÁST	7
1.1. Původ a historie lesních mateřských škol	7
1.2. Lesní mateřské školy v České republice	7
1.3. Lesní mateřské školy v zahraničí	10
1.4. Filozofie lesních mateřských škol	11
1.5. Typy lesních mateřských škol	16
1.6. Klady a zápory lesních mateřských škol	18
1.7. Metodika výchovy a rozvoj dětí v LMŠ.....	20
2. PRAKTICKÁ ČÁST	25
2.1. Metodologie výzkumného šetření	25
2.2. Výsledky.....	26
2.2.1. Lesní školka Berounka	26
2.2.2. Lesní mateřská školka Medvíďata	32
2.2.3. Lesní mateřská školka Žijem lesem	37
2.2.4. Lesní klub Spolku Cestička	41
2.2.5. Dětská lesní školka Větvička	46
2.2.6. Přehledné shrnutí výsledků pozorování	51
DISKUSE	53
ZÁVĚR	54
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	55
ZKRATKY	58

ÚVOD

Téma mé bakalářské práce jsem zvolila z několika důvodů. Od malička jsem ráda trávila se svými sourozenci a kamarády většinu času v přírodě. Bydlíme na vesnici a již jako miminko jsem spávala pod stromy v naší velké zahradě. Vyrůstala jsem zde s bratrem a mladší sestrou. Pamatuji si, jaká, u nás doma vládla pohoda. Jako děti jsme se cítily v rodině milované a šťastné. Uvědomila jsem si, jak důležité je vytvořit dětem šťastný domov.

Příroda je mi stále velmi blízká, obohacuje mě, nabízí mnoho zážitků a pomohla mi k uvědomění si života. To bych přála všem. Tady a teď cítím, že mým posláním je vychovávat děti a pomoci lidem nalézt zpátky cestu k přírodě. Mým snem je proto vytvořit prostor – vlastní školku, kde se opět staneme součástí přírody, porozumíme jí, budeme ji respektovat a chránit spolu s dětmi.

Současné lesní mateřské školy nabízí v předškolním vzdělávání novou alternativu. Prostor pohybu a pobytu dětí venku bývá neomezený a nabízí nepřeberné množství podnětů pro děti i dospělé. Tyto školky navrací děti zpět do přirozeného prostředí, které podněcuje jejich smysly a zvědavost, přispívá k rozvíjení psychického a fyzického zdraví. Předností je zde menší počet dětí než v klasické MŠ, kontakt s přírodním materiálem. Vychovatelé jsou touto činností nadšení, a tak se velmi často stávají opět dětmi, komunikují s dítětem jako s osobností. Dobré spolupráci nahrává i úzký kontakt a spolupráce s rodiči. Negativem LMŠ bývá větší míra zašpinění oděvů a bot dětí.

V teoretické části práce vysvětluji kořeny a filosofii LMŠ. Zdá se, že lidé, přistupující k této alternativě, jsou zastánci přirozenosti, která byla součástí života našich předků. Také mne zaujal pohled na kořeny výchovy dětí našich předků. Vložila bych proto pár informací méně publikovaných k porovnání s výchovou dnešní. Dále jsem se zabývala klady a zápory LMŠ, přičemž klady převažují. Velmi zajímavou kapitolou je metodika výchovy a rozvoj dětí v LMŠ, které přímo ovlivňují jejich fyzický rozvoj, rozvoj kreativity a další možnosti přirozeného žití.

V praktické části se věnuji popisu konkrétnímu prostředí, organizaci dne, osobnosti pedagogů a z toho vyplývající celkové charakteristiky zařízení. Osobní návštěva pěti LMŠ mi umožnila nahlédnout do jejich činnosti, sledovat průběh dne a pocítit zdejší

atmosféru. Vedle osobních zkušeností z návštěv jsem při tvorbě práce vycházela z rozhovorů s pedagogy (průvodci) zaměřenými na motivaci působení v LMŠ.

1. TEORETICKÁ ČÁST

1.1. Původ a historie lesních mateřských škol

V této části bakalářské práce se pokusím zmapovat původ a historii LMŠ u nás a ve světě. Lesní mateřské školy patří v současnosti mezi nejlepší alternativy pro předškolní vzdělávání. Základním znakem lesních mateřských škol je, že program se odehrává většinou venku za jakéhokoliv počasí. Děti pobývají v přirozeném přírodním prostředí, především lese, které je ideálním prostorem pro rozvoj dětské osobnosti po všech stránkách. Děti spolu s vychovateli zde mají možnost pozorovat přirozené změny ročních období. Velkým přínosem je také skutečnost, že tyto alternativy lákají pedagogy – muže, kterých je v procesu předškolní výchovy stejně potřeba jako žen.

1.2. Lesní mateřské školy v České republice

Je dobře, že stále více lidí v Čechách vidí smysl v této práci a snaží se změnit dosavadní systém výchovy našich dětí. O zdárné propojení školy s přírodou se zasloužil již ve 20. letech minulého století spisovatel, archeolog a hlavně pedagog Eduard Štorch. Byl významným představitelem reformního pedagogického hnutí. Již od počátků jeho pedagogického působení se zabýval myšlenkou zásady učení v přírodě. Jeho názory a práce nezůstaly bez povšimnutí. Rozepsaly se o ní dobové noviny a časopisy např. *Rozhledy*, *Právo lidu*, *Čas*, atd. Ve většině článků se objevovaly projevy souhlasu. Nejvíce Štorchovi vadilo, že spousta škol především v Praze nemá vlastní dvorek či zahradu. Jeho názorem bylo, že děti potřebují pohyb a to zejména venku na zdravém vzduchu! „*Žijeme odloučení od přírody, od přirozeného způsobu života*“. Měl tedy jasno, že je nutno vyvést žactvo z dusných, uzavřených škol ven, na vzduch, na slunce. Rozhodl se tedy najít v Praze vhodné místo. Po dlouhém a náročném hledání našel vhodný prostor, objevil libeňský ostrov, krásný a skoro opuštěný. Bylo zde vše, co si jen mohl přát: lučiny, stromy, písek, koupání. Napsal tedy dopis na Zemskou správu politickou o pronajmutí pozemku a mnoho důvodů, proč mu vyhovět v jeho žádosti. Po menším problému dostává dopis s nájemní smlouvou platnou od 12. března 1925. Ihned se s dětmi dává do práce, zvelebují pozemek vlastními silami. Zřizuje zde veliké travnaté hřiště. Tímto ho

napadla myšlenka, že by právě zde mohla být pořádána krásná škola v přírodě. K realizaci tohoto plánu mu však chybí finance. Žádá několikrát úřady o podporu, ale vždy dostane odpověď s odmítnutím. Nechce se této myšlenky vzdát a tak je nucen prodat své archeologické sbírky, které více než dvacet let dával dohromady. Po prodeji se ihned spolu s chlapci vrhají do práce a staví boudu na nářadí, hlavní budovu. Hned po dostavění píše o vyučování v přírodě a proč je to lepší pro žáky, než v uzavřených budovách. Na pozemek tedy byla vyslána úřední komise, která 11. června 1925 schvaluje pozemek pro školu v přírodě. Byly mu oznámeny podmínky, za kterých může být povoleno vyučování. Po několika úpravách Štorch může dne 22. května začít vyučovat. Z jeho zápisů můžeme vyčíst hlavní myšlenku školy v přírodě: *„Úkolem školy v přírodě je výchova mládeže podle zásad eubiotických na základě přirozeného způsobu života, a přitom ji vzdělávat tak, aby se neomeškala znatelně oproti dětem v normálních školách...“* Přednosti a výhody velice pečlivě zapisoval a uvádí ve své knize (ŠTORCH, E. *Výchovná osada*. Brno, 1929). Na Libeňský ostrov se přišel podívat i tehdejší prezident Československé republiky T. G. Masaryk. Svaz učitelstva v té době posílal Štorchovi velmi kladné posudky o farmě, což ho velice těšilo a vážil si toho. Dětská farma začala být populární a to především mezi mládeží. Na exkurzi farmy přijelo i několik zahraničních kulturních pracovníků, kterým se tento způsob výchovy mládeže velmi líbil. V roce 1934 však náhle přišla zpráva, že farma byla zrušena. Pozemek Štorch musel vyklidit pro jiné účely. Tak z této krásné myšlenky zůstalo jen pár uznalých článků a fotografie, svědčících o tom, že Dětská farma byla! Štorch píše: *„Dětská farma padla. Mně ji vyrvali, a sami nic nesvedli!“* (KAKÁČ, B. *Kdo byl Eduard Štorch*. Praha, 1986).

První novodobou LMŠ v Čechách založila v roce 2007 Linda Kubale, na svém statku v Jítravě pod názvem Zelená školka. Podle Vošahlíkové vzniklo toto zařízení pro vlastní děti zřizovatelek, děti sousedů a rodičů z blízkého okolí. Jako útočiště pro hru, rozvoj a vzdělávání jim sloužila okolní příroda se statkem. V roce 2010 byl provoz pozastaven, nikoliv ale z nedostatku zájmu, neboť školka byla vždy kapacitně naplněna. Linda Kubale, lektorka a matka dvou dětí stála později u zrodu Dětského klubu Šárýnka. Tento dětský kroužek pro předškolní děti inspirovaný lesní mateřskou školou, funguje v Praze od 1. 9. 2009, a je provozovaný občanským sdružením Ekodomov. (VOŠAHLÍKOVÁ, T. 2010b).

Myšlenku o vzdělávání dětí v přírodě a zakládání LMŠ u nás velmi podpořila Emilie Strejčková. Od roku 1993 se zabývala tématem ekologické výchovy v Českém ekologickém ústavu v Praze a v roce 1995 byla jedním ze zakladatelů ekologického centra Toulcův dvůr, při kterém v roce 2004 vznikla Mateřská ekologická školka Semínko. V roce 2010 byl Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy (MŠMT) zahájen ověřovací pokus integrovaného provozu LMŠ v podobě lesní třídy Lesníček, jehož cílem bylo ověření, zda a za jakých podmínek je možné integrování lesní mateřské školy do provozu klasické mateřské školy.

Necelý měsíc po vzniku klubu Šárynka založilo Sdružení za sebevědomé Tišnovsko Lesní rodinný klub na Tišnovsku, který se rovněž hlásí k ideám lesních mateřských škol. Vznik dalších lesních mateřských školek (spolků) na sebe nedal dlouho čekat. Jsou to např. Lesní školka Taras ve Středočeském kraji, pohybující se kolem Dobřichovic a Solopisk, Lesní spolek Cestička v Praze 9 - Kbely, Lesní mateřská školka (lesní klub) založená občanským sdružením FURT VENKU!! ve Dvoře Králové, Lesní mateřský klub založený spolkem Mezi stromy se zázemím v Milíčovském lese, Lesní školka Mokovraty se vzdělávacím programem Dítě v lese, Lesní klub Pramínek v Říčanech vzniklý na základě projektu ZO ČSOP Ekocentrum Říčany, Dětský lesní klub Prokůpek v Prokopském údolí v Praze, Školka K2 Olešská v Praze 10 - mateřská škola s vlastním výchovně – vzdělávacím programem Rosteme s přírodou – hledáme své místo na světě, jejíž zřizovatelem je Klub K2, o.p.s., Lesní školka a škola ZeMě založené občanským sdružením Země Země se sídlem v Řevnicích atd. Výčet není samozřejmě úplný, jedno však mají tyto zařízení společné. Přes všechna úskalí fungují dodnes. V prosinci roku 2010 zakládají zástupci LMŠ svoji asociaci. Ta v současnosti eviduje již přes 120 svých členů. Je nutné podotknout, že ne všechny stávající zařízení jsou jejími členy. Největší množství školek (spolků) sdružených v asociaci se dle mapy lesních MŠ zpracované na jejích stránkách (www.lesnims.cz) vyskytuje v Praze a Středočeském kraji, dále pak kolem Brna. V ostatních územích se jedná o jednotlivé subjekty umístěné převážně do větších měst, či jejich bezprostřednímu okolí. Asociace Lesních mateřských školek se věnuje konzultační a poradenské činnosti, komunikaci se státní správou včetně ovlivňování legislativy, vzdělávání pedagogů, pořádání seminářů, workshopů, konferencí a letních škol. V roce 2014 jsou v rámci projektu Profesionalizace lesních MŠ vytvořeny Standar-

dy kvality lesních mateřských škol a Etický kodex pedagoga lesní mateřské školy. Jejich cílem je zaručit dětem, rodičům, pracovníkům LMŠ a orgánům státní správy určitou kvalitu práce v LMŠ. Naplnění standardů a dodržování etického kodexu je cílem všech členů asociace. Současným velkým cílem asociace je definování LMŠ ve školském zákoně a zřízení registru LMŠ vedeného Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy České republiky.

1.3. Lesní mateřské školy v zahraničí

Prameny vzniku LMŠ nalezneme ve skandinávských zemích a jsou datovány přibližně již do poloviny minulého století. Vůbec první LMŠ byla založena v Dánsku v roce 1954. Její zakladatelkou je Ella Flatau. Přírodní styl výchovy se zalíbil i některým sousedům a přátelům, a tak došlo k první iniciativě vedoucí k založení v historii vůbec první LMŠ. Nutno podotknout, že o místa v ní byl velmi velký zájem i z důvodu nedostatku míst v klasických mateřských školách, a tak vznikl velký prostor pro podporu této alternativy. (HAEFNER,P. 2002).

Další významná iniciativa k založení LMŠ je připisována Švédsku. Wikipedie (Forest kindergarten) hovoří o tom, že právě odtud pocházel vysloužilý voják Goesta Frohm, který s dětmi pobýval v přírodě a snažil se o podporu jejich kladného vztahu k přírodě již v polovině 50. let 20. století. Kořeny lesních mateřských škol zřizovaných v širším měřítku patří rovněž do Švédska, kde je najdeme pod označením I Ur och Skur (volně přeloženo jako „za deště i sluníčka“). První I Ur och Skur školka byla založena v roce 1985, ale historie outdoorového vzdělávání, které její založení inspirovalo, je delší. (Mgr.MARTÍNKOVÁ,J. *Jihomoravské listy*,2/2013). Typické pro švédské LMŠ je jejich zázemí, které nikdy nechybí. (ROBERTSON,J. 2008).

Kromě skandinávských zemí se LMŠ rozvíjely i v dalších zemích např. ve Velké Británii. Skupina lektorů a chůvy pracujících v jeslích z Bridgewater College, Somerset, se v roce 1993 vydali do Dánska, kde objevili tuto možnost vzdělávání. Přemýšleli, jak by se vztah k přírodě, spontánní hra a další aspekty lesní předškolní pedagogiky daly využít i v jejich zeměpisných šířkách, a založili tak svou první LMŠ. Její koncept vycházel z původních severských principů (A history of Forest school). Od této doby se neustále zvyšuje počet školek fungujících na tomto principu (Background to FEI Forest school). Ve Velké Británii jsou LMŠ podporovány místními úřady, avšak setkáme se zde i se soukromými

LMŠ (Forest School: a marvellous opportunity to learn). Anglický výzkum dokládá existenci více než sta LMŠ v Anglii a další desítky ve Skotsku a Walesu – data z roku 2006.

V roce 1963 se objevila první iniciativa vedoucí k založení soukromé LMŠ i v Německém Wiesbadenu paní Ursulou Sube. Založila LMŠ, kterou navštěvovalo velmi málo dětí. Ursula Sube se nikdy nedočkala od státu žádné finanční podpory, veškerý provoz byl hrazen rodiči dětí. Stát byl vůči tomuto druhu předškolního vzdělávání velmi skeptický, což může být jeden z důvodů, proč propukl velký boom v zakládání LMŠ až v pozdější době. Až v roce 1993 byla založena první LMŠ ve Flensburgu, která se inspirovala dánskou koncepcí. Od října 1993 jsou v Německu LMŠ finančně podporovány státem, což přispělo k jejich dalšímu rozvoji (HAEFNER, P. 2002).

LMŠ dnes existují také ve Švýcarsku, Rakousku, USA nebo v Japonsku (VOŠAHLÍKOVÁ, T. *Ekoškoly a lesní mateřské školy*. MŽP, 2010).

1.4. Filozofie lesních mateřských školek

V této části mé práce přiblížím filosofii lesních mateřských škol. Tento typ škol představuje neodkladný a nutný návrat člověka k přírodě. Sedlák Sepp Holzer píše: „*Největší výzvou je v dnešní době výchova dětí. Bohužel většina z nich nevyrůstá v přírodním prostředí, právě naopak, jsou vychovávány odtrženě od ní, odcizují se jí.*“ A také: „*Myslím, že učitele pro naši budoucnost budeme hledat v pralese a ne na univerzitách.*“ Což je řečeno s nadsázkou, ale možná ta právě přiměje dnešní lidi k zamyšlení. LMŠ jsou velmi zdařilou začínající alternativou, tzv. „*Univerzitou přírody.*“

Nejvýraznějším rysem LMŠ je **celodenní pobyt** dětí a pedagogů ve volném venkovním prostředí za každého počasí. Pouze v extrémních podmínkách tráví čas v zázemí, které je součástí každé LMŠ (např. maringotka, slaměný dům, jurta,...). Jsou vytápěná s místem pro odpočinek po obědě, pro různé didaktické pomůcky. Mnohdy k vybavení patří i kuchyně. Některé LMŠ mají k dispozici zahradu se stromy, záhony, hospodářská stavení pro drobné domácí zvířectvo, vodní plochu.

Dalším společným znakem LMŠ je tzv. **volné učení** prožitkem, umožňující dětem dotýkat se, a na vlastní oči poznávat svět. V dětech je třeba nejprve probudit nadšení a zájem, tím zaměřit jejich pozornost, na níž přirozeně navazuje soustředěné ponoření se do práce. Následné sdílení zážitků s ostatními, radost z pozorování ve volné přírodě je odměnou pro děti a ostatní pozorovatele. Přírodovědec a pedagog Joseph Cornell na-

zval tento postup metodou flow učení. Není třeba dodávat, že právě LMŠ s vydařeným zázemím a pobytem v lese umožňují dětem přímou zkušenost. Děti nevidí živočichy jen na obrázku, ale mají možnost si na ně sáhnout a pohladit v jejich přirozeném prostředí. I rostliny mohou pozorovat ve volné přírodě, jemně si je osahat, přivonět a ochutnat. Les je pro ně učebna pod širým nebem. Rozvíjí si smysly všeho druhu včetně jemné motoriky. Pomůcky jsou přírodní (klacíky, mech, listí, kamínky, větvičky, písek, voda...). Hračky si děti samy nebo s dopomocí vyrábí, proto zde nenajdete žádné uměle vytvořené. Lezení přes různé překážky (větve, kameny, keře, stromy...) jsou výborným podnětem pro rozvoj hrubé motoriky a tělesných dovedností. Naučí se naslouchat, vnímat zvuky lesa a respektovat je. Naučí se být tak citlivější k mluvenému slovu (VOŠAHLÍKOVÁ,T. *Ekoškolky a lesní mateřské školy*. Praha, 2010). V různých ročních obdobích poznají, jak voní jarní půda, letní louka, jak zní různé druhy dřeva. Na zahrádce pak, jak sít semínka, pečovat o ně, sázet sazenice do připravené půdy, zalévat, plít a s nedočkavostí dětem vlastní pozorovat jejich růst. Na růstu obilí např. poznají, z čeho se peče chléb, pečivo... Příroda zkrátka děti okouzluje a v celém rozsahu poznání fascinuje.

V malých kolektivech se naučí dobrým přátelským a respektujícím vztahům mezi sebou při hrách a společných aktivitách. V LMŠ nechybí činnosti výtvarné, ani činnosti zaměřené na rozvoj řeči a školní připravenost (KAPUCIÁNOVÁ,M. *Lesní a venkovní pedagogika*. Praha, 2010).

K tomu všemu je nezbytný upřímný vztah dospělých, kteří s dětmi pracují. A jsme u dalšího rysu LMŠ , kterým je **vzájemný respekt, oboustranná důvěra**. Pokud je tento článek pomyslného řetězu pevný, silný a plnohodnotný, je to základ úspěšné oboustranné výchovy. Nastavená pravidla děti ne-plní, ale rády spolupracují. Pedagog svou pomoc dětem nenabízí, jen pozoruje, a pokud je potřeba snaží se je vést k samostatnému řešení problémů. Prohlubuje tím důvěru u dítěte a schopnost zvládnout to sám. Děti se takto vzájemně učí a zároveň inspirují.

Pro zdravý chod LMŠ jsou nezbytné **partnerské vztahy s rodiči** a společností vůbec. Dlouholetý rakouský sedlák Sepp Holzer píše: „*Bez fungující rodiny nemůže vzniknout fungující společnost. Výchova dětí není jen záležitostí rodičů, je to úloha celé společnosti. Upozorňovat děti na chyby je úlohou každého člověka, i když to nejsou jeho vlastní děti. Především je třeba přiznat si své chyby, vysvětlit je a ukázat, co bylo špatně, aby se*

jim děti mohly v budoucnu vyhnout.“ (HOLZER,S. Poušť nebo ráj. Alman Brno, 2014). Děti umí poznat lež a přetvářku velmi dobře, proto je třeba nebát se upřímnosti, kterou děti ocení a chyby přijmou jako normální součást života.

Volná hra je dalším rysem, který je součástí výchovy předškolních dětí v LMŠ. Znamená, že dítě má volnost myšlenek, pohybu a objevování. Často dospělí vyrušují své děti a na něco se ptají, i když vidí, že se dítě plně soustředí uje na něco jiného. V dávných civilizacích to byl velký přestupek a porušení úcty k myšlenkám dítěte. Soustředěné vnímání dítěte s následnou činností rozvíjí kreativitu, nápaditost a zrychluje mysl. Jeho „práce“ zlepšuje motoriku a objevuje zákonitosti světa. Úloha dospělého je pouze dohlížecí, pokud nejsou porušena dohodnutá pravidla. Maria Caiatová, Světlana Delačová, Angelika Mulerová uvádí: *„Volná hra už jako název vypovídá o „volnosti“ a „hře“. Dítě ve školce by mělo mít určitou volnost vůči hře. Volná hra by měla mít v MŠ před vyučováním přednost. Děti předci chodí do školky si především pohrát, učit by se měly až ve škole. Děti se před nástupem do školy díky podceňování volné hry už v tomto věku odnaučí „hrát“, protože hra je jim jako způsob aktivity vytýkaná. Můžou se projevit příznaky odporu k vyučování – neradostná aktivita. Také je velmi důležitý vychovatel, jestli má správný obraz člověka. Měli by být přesvědčeni o vrozené „dobrotě“. Př. Frommův názor: Člověk při svém narození není ani dobrý, ani zlý, nýbrž si v sobě nese obě vývojové možnosti a je na něm jakou cestou, se vydá.“* Volná hra, je podle mého názoru velice důležitá.

Dalšími prvky, které zasahují do filozofie LMŠ jsou prvky **školy Montessori** a **Waldorfské pedagogiky**. Škola Montessori dítě považuje od přírody za osobnost jedinečnou, jež by měla být ve své činnosti podporována dospělými. Samotné učení by mělo probíhat bez zbytečného stresu a dalších negativních projevů na dopad dětské psychiky. *„Tradiční školu odmítala jako místo, kde se dítě zbavené práv setkává s učitelem, který jej ovládá. Výchovný systém Marie Montessori je založen na novém pohledu na dítě, které ona chápe jako aktivní bytost, která umí samostatně budovat svoji individuální osobnost, jestliže má k tomu přirozené a připravené prostředí. Vysvětluje svoji výchovnou metodu ve smyslu věty: „Pomoz mi, abych to sama dovedla.“ (SVOBODOVÁ,J. Alternativní školy. Brno, 1996).*

Waldorfská pedagogika vychází z tvůrčích myšlenek rakouského filosofa, myslitele a esoterika Rudolfa Steinera a smyslem této metody je poskytnout dítěti co největší volnost, která umožní maximální rozvoj tvořivých sil, kreativitu a odhalí individuální nadání. Objevují se zde především ruční práce a řemesla (SVOBODOVÁ, J. *Alternativní školy*. Brno, 1996).

Zásadou v lesních MŠ je menší počet dětí na pedagoga, než je tomu v klasických MŠ, proto je přístup k nim **individuálnější**.

Osobnost **pedagoga** jím používané výchovné metody jsou výrazným faktorem ovlivňujícím filozofii jednotlivých LMŠ. Dle doporučení Asociace LMŠ by měly metody práce s dětmi v LMŠ vycházet z **Rámcového vzdělávacího programu pro předškolní vzdělávání**. (KOLEKTIV. *Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání*, 2004). Přírodní pedagogové přitom mohou vycházet z poznatků škol zaměřených na Waldorfskou pedagogiku, Montessori, lesní pedagogiku, apod. Stále více uplatňují i přístup, kterému se říká intuitivní pedagogika. Výhodou této pedagogiky je reagování na momentální podmínky (zdravotní stav dětí i pedagogů, klimatické podmínky, roční období...). V praxi to dnes vypadá tak, že lidé zabývající se výchovou v LMŠ se výrazně snaží dělat věci jiným, než klasickým autoritativním způsobem.

Země, voda, vzduch a oheň můžou být tematickými bloky k tvoření Školního vzdělávacího programu (ŠVP). Roční období je tak zastoupeno těmito živly. Jaro je pod živlem Země a to s dětmi můžeme například sázet, dotýkat se země a poznávat, že je skutečnou „matkou“ přírody. Léto pod živlem Voda a to díky teplému počasí můžeme pozorovat vlastnosti vody a jejím významem pro vše živé, včetně nás když máme žízeň. Podzim je pod živlem vzduch a to v podobě větru. Vzduch nevidíme, ale můžeme cítit jeho teplotu a vůni. Zima je pod živlem ohně a je dobré ho v zimním období rozdělat. Stane se, že některé děti budou rozdělovat oheň poprvé a to díky ústřednímu topení, které nás obklopuje takřka všude. V LMŠ mají možnost a příležitost přijít s těmito živly do úzkého kontaktu. Děti tyto živly velmi a spontánně přitahují. Je dokázáno, že prožitkem si dítě zapamatuje daleko více, než sdělováním hotových znalostí od pedagogů. Dáme – li dětem dostatečný prostor a možnost her, založených na přímých zážitcích dítěte, podporujeme chuť objevovat nové věci a získávat zkušenosti. V jiném případě jsou dětem nabídnuty činnosti a děti podle své nálady a vzájemné domluvy si vyberou, co

chtějí dělat právě teď a tady. Pedagog by měl být také připraven na to, že si nevyberou nic z jeho nabídky a samy si vymyslí činnost, která je v ten okamžik zrovna zajímavá. Tehdy by měl pedagog činnost podpořit a s dětmi spolupracovat. Pedagogové mají nemalé poslání. Navazují na určitý stupeň výchovy dané rodiči a společností. O její kvalitě by se dalo dlouze diskutovat. Stále více lidí si uvědomuje, že největší výzvou je v dnešní době výchova dětí, které jsou samostatné, sebevědomé a mají kuráž do života. Pedagog předškolních dětí dostává tedy do své péče ne vždy nevinné a nepoznamenané dušičky. Jeho úkolem je ukázat dětem v předškolním období co nejpřirozenější způsob života. Některé děti tak žijí od narození, jiné ne. Ty šťastnější cítí vztah k naší Zemi a žijí v souladu s přírodou. Jsou zdravé, vnímavé a tzv. zakořeněné. Pedagog vyžadující po dětech respekt, úctu a vzájemnou laskavost, by měl sám jít příkladem. Již v roce 1925 T. G. Masaryk viděl a napsal: *„Hlavní věc je: mít děti rád, umět se vmyslit a vcítit do jejich duševního života, který je spíš konkrétní a obrazný než abstraktně vědecký; vyučovat názorně, připínat učení k tomu, co děti konkrétně vidí ve svém okolí; a vyučování co možná nejvíce individualizovat.“* (ČAPEK, K. *Hovory s T. G. Masarykem*. Československý spisovatel, 1990). Každý člověk je originál a poslání dnešního pedagoga by měla být schopnost objevit a podpořit v každém dítěti jeho přirozené Já. Pobytem v lese a okolní přírodě se rodí vzájemný, upřímný vztah mezi dětmi včetně pedagogů. V přírodě se učí a objevují všichni společně, role pedagoga – učitele není jen výsadou dospělého, ale i dětí. Není podmínkou vševědoucnost pedagogů. Chybami se člověk učí. *„Děti si samy utvářejí obraz světa a chtějí mu rozumět. I proto se ptají na příčiny a souvislosti: Proč to a ono funguje? Jak se to děje? V předškolním věku na dospělé doslova pálí jednu otázku za druhou. Právě proto potřebují kolem sebe mít dospělé, kteří jim jsou k dispozici, pomáhají jim prozkoumat různé jevy a poskytují jim odpovědi na otázky, jež z prozkoumávání vycházejí.“* (BACKER– BRAUN, *Rozvoj inteligence u dětí od 3 do 6 let*. Praha: Grada, 2014). V reálu si to představuji tak, že každý pedagog – vychovatel má v určité oblasti hlubší poznatky. Ty se snaží dětem podávat zajímavou a hravou formou. Některého z pedagogů zajímá život zvířat, jiného rostlinná říše, atd. V dnešní době je nepostradatelná role pedagoga – muže. Ženský a mužský princip má být v rovnováze, ve výchově obzvláště a děti to podvědomě cítí. O to více jim chybí mužský vzor, když vyrůstají v neúplné rodině jen s maminkou, babičkou... Situace je možné řešit docház-

kou za farmářem, truhlářem, včelařem...formou exkurzí či pravidelných návštěv. Děti si samy do jisté míry volí, čím se zrovna mají chut zabývat. Pedagog aktivity citlivě rozvíjí, usměrňuje a podle zájmu dětí doplňuje. Dáme – li dětem dostatek nerušeného prostoru pro jejich myšlenky, otázky a nápady, nastává přirozený rozvoj všech schopností. Pedagog je pouze iniciuje a prohlubuje formou vhodných otázek. Zvládnutí momentálních emocí a jak se děti v daném okamžiku cítí, je dalším důležitým aspektem výchovy malých dětí. Vychovatelé spolu s dětmi sdílí jejich prožitky a podporují jejich psychickou vyrovnanost. Touto otázkou se zabývá i ruský spisovatel Vladimír Megre, který vypráví o výchově dětí dávných vyspělých civilizací. Sibiřská poustevnice Anastasia říká, že nejdůležitější je: *„Vztah k dítěti. Myšlenky produkované kolem něho. Důležité je zachovat vztahy. Velmi důležité je, aby dítě pracovalo na vytvoření dobrých vztahů. A také ten, kdo organizuje celý proces. Proto ti, kdo pracují s dětmi, mají mít promyšlený slovní pořádek, vylučující náhodná slova, která by odváděla mysl. Velký význam mají slova zahřátá citem.“* (MEGRE,V. *Prostor lásky*. Zvonící cedry, 2009). Pohoda a klidná povaha pedagoga se odráží v jednání s dětmi. Vyrovnaný a pozitivně naladěný pedagog vytvoří klidné prostředí pro vzájemnou komunikaci a mluví s dětmi jako s rovnoprávnou osobou. K tomu pomáhá použití tzv. efektivní komunikace, např. *Pomohlo by mi, kdyby...atd.* Přála bych si, aby se stále více lidí zajímalo a zabývalo problematikou odcizení dětí od přírody a vedli výchovu správným směrem. Správná výchova našich dětí, které výrazně napomáhají i LMŠ, je základem naší lepší budoucnosti.

1.5. Typy lesních mateřských škol

Lesní mateřské školy z hlediska organizace dělíme na dva základní typy: samostatná lesní mateřská škola a integrovaná lesní mateřská škola.

Samostatná lesní mateřská škola - tento typ LMŠ je zcela nezávislý na kamenné budově. Někdy se označují jako pravé, samostatné. Zázemí pro děti může tvořit srub, jurta, maringotka či jiné přírodní stavby s možností přípravy jídla a spaní za nepříznivého počasí. Častěji můžeme vidět maringotku s místy k sezení a pomůckami k venkovním činnostem. Takovým typem LMŠ jsou např: LMŠ Berounka v obci Druztová, LMŠ Větvička v Plzni... Existují i takové lesní mateřské školy, které nevlastní žádný objekt. Jsou to tzv. putovní lesní školky. Děti se společně s učiteli scházejí například na zastávce městské

hromadné dopravy, odkud společně vyrážejí do lesa. V případě velmi nepříznivého počasí jsou dohodnuty s organizací (škola, knihovna, skautská klubovna), která jim poskytne tzv. ochranný prostor. Tento typ lesních mateřských škol je velmi rozšířený v Německu (tzn. Waldkindergarden), vyskytuje se jich tu okolo jednoho tisíce. V České republice na tomto principu v současné době funguje již několik desítek mateřských škol.

Integrovaná lesní mateřská škola - prvky lesní mateřské školy se prolínají se vzdělávacím programem běžné mateřské školy. Kombinaci těchto dvou typů mateřských škol lze uskutečňovat dvěma způsoby. Buď jako běžná MŠ s lesní třídou, kde děti vychází denně na dopoledne do lesa. Někdy se děti rozhodují samy, kde chtějí trávit dopolední program – v lese nebo MŠ. Na oběd a odpočinek s odpoledním programem vracejí děti do prostoru MŠ. V praxi se také vyskytuje varianta, kdy má MŠ v blízkosti lesa zázemí pro lesní třídu. Tento typ zajišťuje péči po celý den. Děti z lesní třídy mohou střídat prostory, seznámit se s dětmi jiných skupin a programy libovolně střídat. Vše pod jednou organizací. Tato forma předškolního zařízení je rozšířena zejména v Dánsku. Druhým způsobem je samostatná LMŠ se zázemím v běžné MŠ. Provoz je podobný jako u lesní třídy v běžné mateřské škole. Rozdíl je pouze v tom, že jsou zde dva zřizovatelé, kteří se společně písemně dohodnou na sdílení prostoru běžné mateřské školy pro čas oběda, případně odpočinku.

K těmto dvěma typům LMŠ vznikly další formy zapojující jejich prvky do programů běžných mateřských škol nebo tzv. ekoškolek. Jednou z forem zapojení prvků jsou jednorázové projektové týdny v lese nebo pravidelné denní návštěvy lesa. Výsledkem je vytvoření společných projektů, inspirovaných pobytem v lese. Trvají zpravidla jeden až tři týdny. Např. německé MŠ s oblibou a často praktikují denní návštěvu lesa, nebo je jeden den v týdnu věnován pobytu venku. Zpravidla za každého počasí. Místo, čas srazu a způsob stravování jsou přizpůsobeny aktuálním podmínkám. (VOŠAHLÍKOVÁ, T. *Ekoškoly a lesní mateřské školy: praktický manuál pro aktivní rodiče, pedagogy a zřizovatele mateřských škol*. Praha MŽP, 2012).

1.6. Klady a zápory lesních mateřských školek

Jak z předchozích textů vyplývá, v činnosti LMŠ výrazně převažují pozitiva nad negativy. Hlavním pozitivem je, že děti mají možnost prožít celé dopoledne a část odpoledne venku, v kontaktu s přírodou a to celoročně. Většinou nenalezneme v LMŠ klasickou zděnou budovu, nebo jen ve formě nejnútnejšího zázemí. To umožňuje bezprostřední kontakt s přírodou a přirozené pozorování změn v přírodě od jara do zimy. Příroda dětem nabízí rozmanitější a větší prostor pro jejich pohyb a hry. Děti neomezují žádná zedř či nábytek pro volné běhání, skákání a dovádění. Mají zde dostatek prostoru být samy a vybrat si i místo, kde jim bude dobře a nikdo je nebude vyrušovat, pokud nechtějí. Celodenní pobyt venku děti otužuje, stávají se tak odolnější vůči nachlazení a dalším nemocem (*Závěrečná zpráva z pokusného ověřování provozu lesních tříd integrovaných v Mateřské škole Semínko, o.p.s., Kubatova 1/32, Praha 10 – Hostivař, pracovní materiál PV, č.j.MSMT-49356/2012-210. str.7*). Venkovní prostor děti uklidňuje a vyvolává v nich klid a pohodu. To přispívá k jejich celkové duševní pohodě. Není blažnější pohled, než pohled na skutečně uvolněné a šťastné dítě.

Hračky a zacházení s nimi je zde velmi opatrné a vděčné. Děti zde mají většinou jen hračky, které si v přírodě nacházejí. Ty si pak pomocí vlastní fantazie upravují dle svých potřeb a představ. Díky tomuto přístupu si děti hraček váží, jsou to mnohdy jejich poklady. V LMŠ najdeme pro děti i pomůcky k malování a jinému tvoření. Všimla jsem si, že děti mají rády spíše knížky pro dospělé, encyklopedie a atlasy, které mohou využít například během putování do lesa k určování různých druhů rostlin a živočichů.

Velkou výhodou zde vidím ve věkové heterogenitě skupiny a menším počtu dětí. Starší zde pomáhají mladším a zároveň se je naučí respektovat. Při menším počtu dětí má pedagog možnost hluboce poznat každé dítě a individuálně k němu přistupovat. Děti a vychovatelé mezi sebou mají většinou velmi přátelské vztahy, proto zde panuje většinou klid a pohoda. Vlivem prostředí děti umí lépe požádat o pomoc či radu. O radu mohou žádat i dospělí. Nabídka činností je zde volnější a přizpůsobivější právě dětem, jejich potřebám či momentální situaci.

Pozitivem je zapojení se rodičů do činnosti LMŠ. Rodiče většinou pomáhají v počátcích vznikající školky (výběr prostoru, budování obydlí,...), nebo se zapojují do následného chodu. Samozřejmě bývá upřímný zájem rodičů o to, kdo jejich děti vychovává, jakou

životní filosofii uznávají vychovatelé a jejich morální hodnoty. Mají možnost průběžně reagovat na jakékoli dění v LMŠ. Rodiče se podílí na sestavování jídelníčku, pomáhají s organizací různých akcí (slavnosti, brigády...). Kdo nemůže pomoci fyzicky ve školce, pomáhá z domova. Například práce s webovými stránkami školky apod. Rodiče s pedagogy mají většinou přátelské a podporující vztahy, které klima školky jen vylepšuje. Vzájemná spolupráce dospělých i dětí je nepostradatelná pro naplnění vize LMŠ. K záporům dnešních LMŠ patří především absence jejich definice v našem právním systému a z toho vyplývající obtíže zřizovatelů s jejich zřizováním a následným financováním. Tento typ školek není na rozdíl od „klasických“ mateřských škol v současné době nijak právně zakotven. Neexistuje jejich závazná definice a způsob evidence, který by zajišťoval podobné podmínky, jaké mají klasické mateřské školy. Není možný jejich zápis do Rejstříku škol a školských zařízení, na jehož základě vzniká mj. nárok na přidělování finančních prostředků ze státního rozpočtu. Veškeré provozní náklady jsou tak většinou hrazeny rodiči. Dále jsou v menší míře využívány finanční a věcné sponzorské dary. Nadšení a touha po tom, aby jejich dítě dostalo pro začátek svého sociálního života oporu a lásku otevřené náruče přírody, vede k určení žebříčku hodnot. Rodiče sice vidí velký smysl v takto uložené investici, ale protože se jedná o významnou finanční zátěž, musí přesto někteří rodiče návštěvu svých dětí v těchto zařízeních oželeť. Jedná se zejména o rodiče s nižšími příjmy. Tuto skutečnost lze odvodit i z toho, že školky vznikají převážně ve velkých městech, nebo jejich bezprostředním okolí, kde je vyšší zaměstnanost i příjmy. Školkovné se pohybuje od čtyř do deseti tisíc měsíčně (ceny jsou individuální s ohledem na rozdílnou charakteristiku zařízení), za předpokladu, že dítě navštěvuje školku pět dní v týdnu. Informace o ceně jsou převzaty z www.barborauchytilova.cz a www.ostrovprrody.cz/filozofie-lesnich-materskych-skol. Rodiče proto velmi často využívají i kombinace docházení do LMŠ a klasické MŠ, nebo docházení do LMŠ a pobytu doma. Pro rodiče je většinou finanční disproporce mezi klasickými MŠ a LMŠ nepochopitelná. Jediným řešením je tak jejich zrovnoprávnění v systému předškolní výchovy se stávajícími registrovanými zařízeními, přičemž je nutné zohlednit jejich odlišnosti (hygienické parametry, bezpečnost práce apod.)

Další finanční zátěží, kterou mohou někteří rodiče vnímat negativně, je nutnost koupě kvalitního oblečení včetně obuvi, umožňujícího celodenní pobyt v přírodě za každého

počasí a po celý rok (*Závěrečná zpráva z pokusného ověřování provozu lesních tříd integrovaných v Mateřské škole Semínko, o.p.s., Kubatova 1/32, Praha 10 – Hostivař, pracovní materiál PV, č.j.MSMT-49356/2012-210. str.8*). Následná údržba tohoto oblečení může být také vnímána negativně. Každý den dítě přijde ze školky zašpiněné, věci se musí častěji prát. V jedné LMŠ jsem pozorovala chlapce, který se houpal na houpačce, a pod ní bylo samozřejmě bláto. Chlapeček mi chtěl ukázat, co na ní dovede. Nepovedlo se mu to a spadl přímo do bláta. Zkoušel to pořád dokola, až byl úplně celý špinavý. Když jsem mu řekla, že je tedy pěkně špinavý, odpověděl mi: „Jsem v lesní školce, a proto se tu můžu umazat, jak chci“. Pokud se dítě špiní opakovaně úmyslně, pak je výchovné zapojit dítě do čistících prací, aby samo poznalo kolik úsilí, času očista stojí. Poznává, že by mohlo čas strávený praním a mytím věnovat něčemu příjemnějšímu. Dítě k takovému poznání dojde i přes osobní zkušenost, kdy musí ve špinavém a mokřím absolvovat zbytek dne. Na vlastní kůži tak poznává, že příroda je tvrdším prostředím než tzv. civilizace se všemi jejími vymoženostmi. Rozumné hranice musí být.

Dalším nedostatkem je absence většího počtu mužů pedagogů. V lesních školkách se jich vzhledem k jejich charakteru vyskytuje podstatně více než u klasických mateřských škol, ale ne každá lesní školka mužského pedagoga má. Mužský vzor je nenahraditelný ženou. Řešením je proto hledat muže s tímto posláním a požádat je o spolupráci na tvorbě naší budoucnosti.

1.7. Metodika výchovy a rozvoj dětí v LMŠ

V této kapitole se zaměřím na metody výchovy a rozvoj dětí. Každý by měl hodnotit výchovu pouze sám sebou, a proto každý máme svůj pohled na výchovu. Často si rodiče myslí, že vychovávají své dítě nejlépe, jak dovedou. A většinou tomu tak bývá. Máme k dispozici rady rodičů, kamarádů i odborníků. Říká se, že rodiče dítě vychovávají tak, jak oni sami byli vychováni a předpokládají správnost. Sama jsem byla vychovávána spolu se svými sourozenci důsledně, s láskou a respektem. Vnímám jako velmi správné, že nás rodiče nezahrnovali přehnanou péčí.

Novorozené dítě dokáže dát najevo nesouhlas pláčem a požaduje svobodu od narození. Pokud mu ji dáme, bude se z něj vyvíjet svéprávná, ve své dokonalosti si jistá osobnost. „*Jeho tělesné systémy nejsou dosud zcela zralé, ale ihned přebírá odpovědnost za dýchání, přijímání potravy, vylučování a regulaci tělesné teploty.*“ (ALLEN, K.E. a MA-

ROTZ L.R.*Přehled vývoje dítěte od prenatálního období do 8 let.*Portál,2002). Zmínila bych nutnost většího zájmu mladých lidí, kteří plánují děti, aby měli potřebu dozvědět se o tomto krásném úkolu, jak přivést na svět zdravé dítě, co nejvíce informací. Aby moudrost lidí původních pramenů vedla k nadšení a odhodlání změnit směr našeho vývoje.

Je toho více, co ovlivňuje zdravý vývoj dítěte do tří let, neboť toto období dítě doslova nasává vnější svět, ale pro plynulejší navázání na vývoj dětí v lesních mateřských školách to stačí.

Podle Říčana, který specifikuje vývojové periody předškolních dětí, jednotlivé LMŠ ve své výchově preferují různé cíle. Některé zdůrazňují oblast sociálních kompetencí, jiné kladou důraz na podporování zdatnosti a zdraví dětí, další vidí svůj úkol v environmentální výchově. Obecně se ale všechny zaměřují na rozvíjení dětí v těchto oblastech: fyzický rozvoj dětí a jejich zdraví, rozvoj smyslů a senzomotorický, kognitivní vývoj, psychosociální vývoj.

Fyzický rozvoj dětí a vliv LMŠ na jejich zdraví

Není tajemstvím, že dnešním dětem chybí dostatek přirozeného pohybu. Důsledkem toho jsou často nemocné, trpí obezitou a dalšími problémy. Touto otázkou se zabývá doktorka psychologie Anne Bacus, která píše, že obezita u dětí přímo souvisí s kvantitou a kvalitou jejich stravy a ještě více s jejich fyzickou aktivitou. (BACUS,A. *Mé dítě si věří.* Portál,2007). Příliš silné dítě se málo kdy cítí ve své kůži, nemá takovou pohyblivost, jak by chtělo, někdy se mu kamarádi vysmívají. Děti, které jsou vedeny od malička k aktivnímu pohybu, a to především v přírodě, mají větší předpoklad k fyzickému zdraví. Les a přírodní prostředí LMŠ nabízí ideální podmínky pro rozvoj hrubé i jemné motoriky dětí. Děti v lese mohou skákat, přelézat, podlézat různé překážky, balancovat na kládě, lézt na stromy, házet šišky či kameny a trénovat pohyb v extrémních podmínkách.

Z hrubé motoriky vychází vývoj motoriky jemné. Kdy pohyb ruky postupuje od ramene k prstům. Jak uvádí Olga Zelinková, jemná motorika se vyvíjí v batolecím věku a v 15 měsících je schopno dávat korálky do lahvičky, ve třech letech navléká větší korálky na provázek. (ZELINKOVÁ,O. *Pedagogická diagnostika a individuální vzdělávací program.* Portál,2001). V LMŠ děti navlékají jeřabiny, pámelník na stébla trávy, kreslí klacíky do

písku či bahna, skládají mozaiky z kamínků, kytiček, klacíků, jehličí, plodů a všeho, co v okolí najdou. Ve vlastnoručně vybudované lesní kuchyňce mohou „vařit“. S ideální možností získávat kompetence v oblasti motoriky souvisí úkony spojené se sebeobslouhou – zapínání a rozepínání knoflíků/zipů, zavazování a rozvazování tkaniček a dalších úkonů spojené s oblékáním. Zvládáním a dosahováním stále lepší úrovně hrubé i jemné motoriky a jejich koordinace, dětem přináší možnost si plně vychutnat radost z pohybu.

Celodenní pobyt dětí v terénu vede k podpoře tělesného zdraví. Rodiče, kteří o sebe pečují, nekouří, pijí přiměřeně, jdou svým dětem dobrým příkladem. (BACUS,A. *Mé dítě si věří*. Portál,2007). Dávají tak svým dětem dobrý start do života již od útlého dětství. V praxi to znamená mít možnost dětem nabídnout co nejvíce potravin z vlastních zdrojů. Například místo sladkostí má dítě možnost dle své chuti a potřeby si vzít např. čerstvě utržené jahody, rybíz, maliny... z vlastní zahrádky. V zimě tyto produkty může konzumovat v sušené podobě. V LMS se touto alternativou zabývají a snaží se ji uplatňovat.

Jak je dokázáno, kontakt se správnou špínou neškodí, ale dokonce je pro zdraví prospěšný. Děti, které nežijí ve sterilním prostředí, jsou zdravější. Primář Imunologické laboratoře pražské Fakultní Thomayerovy nemocnice, Milan Paulík vysvětluje: *„Při setkání s tou správnou špínou se dětský organismus setkává s antigeny, které stimulují organismus a především jeho obranné složky. Vzniká tak přirozený stav, který se v dalším období zcela jistě zúročí.“* (PAULÍK,M. čl. *Špína je zdravá!* Instinkt 22. 1. 2010). Dá se říci, že v lese děti přijdou do kontaktu právě s tou zdravou špínou. Proto nevidím problém, pokud dítěti upadne rohlík na zem, ho dojíst. Je nutné počítat s tím, že se děti ve volné přírodě ušpiní. Rodiče by s touto skutečností měly počítat a dát dětem vhodné oblečení. V zásadě platí pravidlo: *„neexistuje špatné počasí, pouze špatné oblečení“* (VOŠAHLÍKOVÁ,T. a kol. *Ekoškoly a mateřské školy*. MŽP, 2012).

Rozvoj smyslů a senzomotorický vývoj

V LMS se děti pohybují pokud možno nejvíce v lesním případně jiném přírodním prostředí. Jak děti i vychovatele toto prostředí rozvíjí? Ano, i vychovatelé tuto službu potřebují a je pro ně blahodárná. Přírodu je možné prozkoumávat a objevovat všemi smysly. **Zrakem** - když se umíme dívat, všimneme si a vypozerujeme i ty nejmenší de-

taily. **Sluchem** – nasloucháme přirozeným a říká se léčivým zvukům života v přírodě. Můžeme slyšet datla, jak ťuká do stromu, běžící srnku, hučící potok, šumění listoví...

Hmatem – dotyk a kontakt nám dává možnost cítit energii, poznat strukturu povrchu, teplo a příjemnost materiálu. **Čichem** – nádechy a výdechy okysličujeme mozek a vnímáme různorodé vůně přírody. Jehličí, smola, bahno,... každý přírodní materiál má svoji charakteristickou vůni, mnohdy léčivou. **Chutí** – nebát se ochutnat plody, které nám příroda nabízí a učit se poznat i jedovaté rostliny. Utrhnout si krásně červenou jahůdku a umět si jí vychutnat. Když ji jíte, cítíte sladkost a tak trochu, i jak chutná příroda. Nedá se to vůbec srovnat s jahodami zakoupenými v obchodě.

Vnímat všemi pěti smysly bychom umět měli, ale na ten šestý se jakoby zapomíná. Je to **intuice**, která dnešním lidem často chybí. Sepp Holzer z vlastního života konstatuje: „*V přírodě každé volně žijící zvíře vychovává své potomky lépe než člověk: učí je rozumět přírodě, vyznat se v ní, přežít v daném biotopu a připravuje je na všechna možná nebezpečí.*“ Malé děti mají schopnost spousty věcí a dějů tzv. vycítit, pokud kontakt s přírodou neztratí. Ale dnešní člověk většinou své děti izoluje, nevede k samostatnosti. Při zachování a prohlubování intuitivního cítění nebo jeho rozvíjení je dítě schopno rozeznat co jim škodí.

Je nutné, aby dítě mělo stále více podnětů, na jejichž základě získává potřebné poznatky a zkušenosti. Například dítě, které vyleze na větvíčku a vycítí její brzké zlomení, hbitě seskočí. Tomu se říká **senzomotorika**, která je bezprostředně spjatá s rozvojem smyslů. Ta se u dětí v LMŠ procvičuje výborně, neboť tady děti mají, díky pohybu ve členitém terénu, každý den nespočet báječných příležitostí. Překonat překážku znamená situaci posoudit, vyhodnotit a zareagovat někdy velmi rychle.

Vývoj kognitivní

Pod tímto názvem kognitivní se skrývá schopnost dětí vnímání, obraznosti, myšlení, inteligence, paměti a pozornosti. Děti mají své období PROČ?, a pro dospělé i děti je velkým darem. Pokud děti neodbudeme a společně komunikujeme, je předškolní dítě schopné nasát množství informací, které jsou podloženy v LMŠ hlavně prožitkem. Inspirující pobyt v přírodě zajišťuje velký potenciál podnětů pro otázky. Podle sibiřské poustevnice Anastasie je prvotní přání, potom myšlenka a nakonec její zhmotnění – čin. Vnímání a vytvoření obrazu hraje prvotní roli a svou energií, která je u dětí větši-

nou čistá, dokáže malý i velký člověk stvořit neuvěřitelné. Děti jsou podle ní vládci vesmíru. Děti nemají přebírat názory dospělých, ale dospělí je učí otázkami. Dokud nepřinese dítě svoji odpověď, nedostane další. Tak dochází ke zrychlování mysli (MEGRE, V. *Zvonící cedry*. Praha, 2010). Jejich inteligence je nekonečná. Pokud dostanou prostor, umí s jistotou vyprávět na vědecké téma. Tady myslím jsou schopnosti našich dětí nedocenitelné a často přehlížené. Nastává doba, kdy rodiče vidí své děti jako osobnost a poženané, vidí a chápou, že mají své předurčení, jako každý z nás.

Psychosociální vývoj

Přirozeně navazuje na výše uvedené. Všechny popsány druhy vývoje se prolínají, doplňují. Tělo i duši člověka je třeba chápat jako celek. Součástí sociálního vývoje je respekt k druhému (VOŠAHLÍKOVÁ, T. a kol. *Ekoškoly a mateřské školy*. MŽP, 2012). Děti neznají slovo respekt, za to ho dokonale umí vycítit. Mezi dětmi i vychovateli v LMŠ většinou panuje vzájemná důvěra a spolupráce. V lese při volné hře a svobodném pohybu hraje roli pomoc druhému. Děti se umí vcítit a najít společné řešení. Role pedagoga je příkladná a má splývat s dětmi. Nebát se ukázat i své chyby a nestydět se nechat si od dětí poradit. Podporuje vyjádření každého názoru a jeho respektování. Dobře se pozná, které dítě je doma bráno jako rovnocenný partner a člen rodiny. Je sebevědomé, tolerantní, nedělá mu problém dodržovat pravidla.

Rozvoj sebevědomí a sebepojetí

V lesní mateřské škole mohou děti rozvíjet a více poznávat svoje vlastní hranice, city. V každém člověku je dobré i zlé. Tím je zajištěna potřebná a přirozená rovnováha. Dokud nepřeváží špatné to dobré, je vše pořádku. Znamená to, že i děti mohou mít chvíle smutku, bolesti, zlosti. A opět vše zvládne citlivý a láskyplný přístup dospělého. Umění spočívá v tom, že volí správná slova ve správný okamžik. Vyzdvihne dobrou vlastnost, úspěch dítěte a dodá chuť případné chyby napravit, či si je uvědomit. Zvládnutím vlastní situace se buduje víra v sebe. Někdo má to štěstí a vyrůstá v harmonickém prostředí od narození, takový člen skupiny je k nezaplacení. Je si jistý tím, co je. Z vlastní zkušenosti znám příhodu, kdy paní učitelka v mateřské škole poradila chlapci vzít si na vycházku čepici, aby nenastydl, on jí ale odpověděl: „Ne, ne, nastydnout nemám v plánu!“

Rozvoj kreativity

Pobytem v lese jsou i tyto dovednosti jako kreativita či tvořivost rozvíjeny. Děti nemají kolem sebe umělé hračky, ale přírodniny, ze kterých rády své „pomůcky“ tvoří, vyrábí. Tak vznikají pod dětskými ručičkami vodní díla, důmyslné stavby z klacíků, mechu, kamenů... Využívají dle své fantazie všemožné rekvizity a vžívají se do svých nebo společných her. Je jasné, že díky rozvíjení této vlastnosti v dětství si později v životě budou umět poradit v mnohých situacích. Ale hlavně je bude tvoření naplňovat spokojeností, radostí a štěstím. To je v životě každého člověka nejdůležitější. Snažme se vychovat děti s kuráží do života, které umí být samy sebou, jsou zdravé a šťastné.

2. PRAKTICKÁ ČÁST

V praktické části bakalářské práce se zabývám výzkumným šetřením v pěti předem zvolených lesních mateřských školkách. Jako metodu výzkumného šetření jsem zvolila empirické vědecké postupy, zúčastněné nestrukturované pozorování a konverzační analýzu. Při osobní návštěvě školek jsem pozorovala prostředí, organizaci konkrétního dne a práci pedagoga. Průběžnou konverzací jsem získávala informace o provozním řádu školek a motivaci pedagogů k práci v LMŠ. Každá školka je v sledovaných kriteriích konkrétně popsána. V závěru je shrnutí výsledků průzkumu.

2.1. Metodologie výzkumného šetření

Cílem výzkumného šetření je zjistit a popsat fungování stávajících lesních mateřských škol v České republice se speciálním zaměřením na zjištění motivace pedagogů pro práci v nich.

Pro výzkum fungování jsem zvolila metodu zúčastněného nestrukturovaného pozorování. *„Tuto metodu popsal Gavora: „Pozorování znamená sledování činnosti lidí, záznam (registrace nebo popis) této činnosti, její analýzu a vyhodnocení.“ „U nestrukturovaného pozorování se nepoužívají předem stanovené pozorovací systémy, škály nebo jiné přesné nástroje. Určeny jsou jen konkrétní události, jevy a osoby, které se mají pozorovat. Tento způsob pozorování je velmi pružný a umožňuje přistupovat k realitě novým, nerutinním způsobem.“ (VÁVROVÁ, Petra. *Inspirace ze zahraničí pro české lesní**

mateřské školy. Brno: Masarykova univerzita, Fakulta pedagogická, 2014). Pro výzkum motivace pedagogů jsem zvolila metodou konverzační analýzy.

Poznatky z pozorování a rozhovorů jsem zpracovala ve formě písemných poznámek, na základě kterých jsem stanovila strukturu pozorovaných kritérií (prostředí, provozní řád LMŠ, organizace dne, pedagog, celková charakteristika školky, rozhovor s pedagogy na motivaci práce v LMŠ).

2.2. Výsledky

2.2.1. Lesní školka Berounka

Zřizovatel a provozovatel: Ekoklub rodičů, dětí a přírody, o.s.

www.lesniskolkaberounka.cz

Prostředí

Objekt školky se nachází v malé vesničce Druztová, nedaleko Plzně. Je umístěn na konci zástavby, na klidném místě obklopeném lesy a loukami. V blízkém okolí je ohrada s koňmi, kam děti rády chodí. K přístupu slouží přilehlá asfaltová komunikace s malým provozem. Zázemí mateřské školy je tvořeno slaměným domem ve tvaru včelího plástvu, na jehož výstavbě se podíleli i rodiče. Není zde přívod pitné vody (dováží se) ani elektrické energie. Pozemek je ohraničen plotem.

Domek je rozdělen do dvou pater. V dolním patře je krásná pec, kde se ohřívá voda na mytí rukou, či si mohou děti ohřát promrzlé ruce z venku. U dřevěného stolečku se židličkami děti obědvají a svačí pouze v zimním období. Stravování je zde řešeno každý den jinak. Dopolední svačiny si děti nosí z domova. V pondělí dochází do školky paní, která zde s pomocí dětí vaří oběd. V úterý se o vaření postupně střídají rodiče, které uvařené jídlo přivážejí do školky. Ve středu se jídlo dováží z restaurace v Plzni. Ve čtvrtek a pátek, vaří opět jeden z rodičů. Odpolední svačinu (buchta, pudink, chleba s něčím,...) připravují střídající se rodiče. Každé dítě zde vlastní krabici, ve které má náhradní oblečení na převlečení. Mají zde knihy na čtení, pastelky, fixy, papíry. Místnost je vyzdobena výtvary dětí. Domek má okýnka, ze kterých je hezký výhled na spodní část pozemku lesní školky. Horní patro slouží v zimním období k odpočinku. Děti nejsou do spaní nuceny, 30 minut však musí odpočívat. Každé dítě si rozloží karimatku,

vezme si svůj spacák a polštářek. Většina dětí nespí, a proto si krátí čas prohlížením knížek či čtením pohádek od pedagoga.

Domek rozděluje zahradu na dvě části. V přední části je uprostřed ohniště s lavičkami. Ohniště je využíváno především v zimě. Děti si sem chodí ohřát ruce či usušit oblečení. V rohu zahrady je domeček, který obývá králíček Viky a morče Černoušek. Jsou součástí a kamarády celé školky. Vedle domečku je dostatečná zásoba dřeva od pana truhláře na otop i tvůrčí činnost. Dále je zde velké bílé plátно, které slouží k promítání. Za plátnem je založený kompost, kam děti nosí BIO odpady ze svačinek, obědů a hnůj od zvířátek. Za pomocí rodičů, zde byla vybudována dřevěná prolézačka s houpačkou, kterou děti hojně využívají. V druhém rohu stojí altánek, kde děti v letním období rády odpočívají. Vedle něj děti obhospodařují malou zahrádku, kde pěstují pár druhů ovoce a zeleniny. Velmi oblíbenou činností dětí je vaření v „bahenní kuchyňce“, kde pomocí hlíny a vody vaří či pečou nejrůznější dobroty. Posledním zajímavým útvarem je hromada hlíny s otvorem – nora, kam si děti mohou zalézt a vyzkoušet na vlastní kůži, jak žijí některá zvířátka.

V zadní části zahrady, hned za domečkem najdeme dvě dřevěné suché toalety, kam chodí vykonávat potřebu všichni návštěvníci školky.

Voda se dováží v barelech. Z jednoho barelu s kohoutkem mají vytvořené umyvadlo, kde si děti myjí ruce, po použití záchodu, nebo když jsou umazané.

Provozní řád lesní mateřské školy

Lesní mateřská škola má celodenní program od osmi do šestnácti hodin pět dní v týdnu. Děti mohou školku navštěvovat celý týden, nebo docházet jakýkoliv den v týdnu. Většina docházejících dětí kombinuje lesní MŠ s klasickou. Pedagogové jsou vždy na každý den dva, přibližně na 8 dětí. Do školky je v současnosti přihlášeno 12 dětí.

Organizace dne

Ráno jsou děti přivezeny rodiči do školky, schází se cca do půl deváté. Osm dětí se ihned vrhlo na zahradu na prolézačku, pozdravit zvířátka či se pustilo do vaření v kuchyňce. Po domluvě s dětmi, jak dlouho si chtějí ještě hrát, následoval rituál

v kolečku. Kdo chtěl, mohl se naučit novou říkanku s pohybem (o veverce, hodinách,...). V době návštěvy byly týdenním tématem řemesla a tak Lenka přinesla plný košík zajímavých věcí. Každé dítě vybralo svému kamarádovi nějakou věc z košíku a jeho úkolem bylo poznat, v jakém povolání se věc používá a k čemu. Barča měla například stetoskop a správně řekla, že je paní doktorka zjišťující, zda pacient správně dýchá. Ještě se na někoho nedostala řada a už Lucinka hlásí, že má hlad. Protože už svou věc popsala a odevzdala, mohla odejít k ohni. Zde si vyndala z domova připravenou svačinku a začala svačit. Z toho plyne, že zde děti mají větší volnost. Některé činnosti se především kvůli jídlu přerušují a dokončují po něm, nebo až děti chtějí. Svačilo se venku u rozdělaného ohně. Pokud má dítě něco, s čím se může, nebo chce rozdělit, udělá to. Někdy dochází ke směnám celých svačin. Po svačince následovala volná činnost. Některé děti vozily kamínky a rozhrnovaly je kolem ohniště, někdo tahal ledovou kru na jiné místo, někdo se učil házet kamínky a někdo vařil v „bahenní kuchyňce“. Po nějaké době jsme vyrazily do „pralesa“. V batůžku má každý sbalenu láhev s pitím a pláštěnku. Než se všichni vypravíme, některé děti už čekaly před vrátky. Pro vyplnění času lezly na svah a dolů se klouzaly po zadku. Jako na skluzavce, to mají ale pěkně hnědé zadečky! Konečně jsme všichni připraveni a můžeme vyrazit. Jdeme okolo výběhu s koníky, které si hladíme a přitom zpíváme písničku Okolo Třeboně. Nedaleko děti objevují kopy sněhu. Začíná sněhová klouzačka a koulovačka. Po sněhovém vyžití, vyrážíme dál. Blížíme se k jezeru, kde žijí krokodýli a „jedovaté“ kachny, proto musíme být velice opatrní. Máme totiž sebou průvodce Daníka a ten přesně ví, jak se chovat a co všechno v tom pralesi můžeme potkat. Po jednom přecházíme bezúhonně úzkou lávku. Na druhé straně Daník ohlašuje let jedovatých včel, a proto mísíme rychle běžet pryč. Cestou bedlivě pozorujeme okolní přírodu, zastavujeme a stále něco zkoumáme (houba – otevřeme atlas a hledáme, jak se jmenuje, stopa – čípak asi může být?...). Děti ve své fantazii vidí divočáka, jak vykukuje z listí, jelena jak čeká na laň a mnoho dalšího. Cestu pralesem jsme nakonec zvládli, a děti se po náročném výkonu těší na oběd. Po obědě některé děti odešly domů. Ty co zůstávají, si jdou odpočinout do horní místnosti. Připravíme ležení z karimatek, holky si zalezou do spacáku a už vybírají pohádku, kterou si přečteme. Asi po šesti pohádkách uklízíme ležení a jdeme dolů, kde si kreslí a pijí teplý čaj s medem.

Jsou to holky mlsné, a proto dostala každá lžičku medu jako lízátko. Před odchodem jsem se rozloučila a poděkovala za hezky strávený den.

Pedagog

Pedagogové pracují podle předem stanoveného tematického plánu, který není přesně časově ohraničený a může se kdykoliv k němu vrátit. Program je připravován z RVP, prvky Waldorfu, Montessori, Začít spolu a především Respektovat a být respektován. Může se však stát, že děti program nezaujme, či chtějí dělat něco jiného. Pedagog reaguje a vymýšlí jiný program dle požadavků dětí. Pedagogové mají k dětem přátelský vztah a snaží se používat efektivní komunikaci.

Celková charakteristika Lesní školky Berounka

Lesní škola Berounka je jedinečná díky nepřítomnosti vymožeností moderní doby. Děti zde nemají žádné umělé hračky, pouze ty, které děti či rodiče vyrobí z přírodních materiálů. Umělé hračky děti nevyžadují. Co však potřebují je pracovní nářadí, kterým je školka dobře vybavena. Lesní školka se snaží fungovat šetrně a neplýtvat přírodními zdroji. Klade se zde důraz na šetření s vodou, jídlem, energiemi a odpady. Nejčastěji děti chodí na výpravy do okolních lesů. Cestou děti zkoumají drobná zvířata, rostliny, lezou po i na stromy. Zde jsou děti ve svém přirozeném prostředí. Školka má pro informování veřejnosti zřízeny vlastní internetové stránky, které jsou průběžně aktualizovány. Provoz školky je v současné době plně hrazen z příspěvků rodičů. Vznik zázemí a jeho výbava by však nebyly možné bez poskytnutých věcných a peněžních darů fyzických i právnických osob. Školka není členem Asociace LMŠ.

Rozhovor s pedagogy zaměřené na motivaci k práci v LMŠ

Lenka:

Práce s dětmi ji provází celým jejím životem – jako malá „odvozila“ všechny kočárky na sídlišti. Velice jí mrzelo, že netrávila více času v přírodě a tak se v pozdějším věku zúčastnila výcvikového semináře na téma Environmentální vzdělávání. Její inspirací a motivací je její dvouletá dcerka, která jí vede k tomu dívat se na svět pouze z té dobré stránky a žít přítomný okamžik. Je stále větším bláznem do zdravého a přirozeného života ve všech jeho podobách. Přírodní park Horní Berounka se v jejích očích jevil jako ideální místo pro založení LMŠ.

„ Jsem přesvědčena, že děti nevynecháváme, ale jsme jim průvodci a rádci, dokud se z nich nestanou samostatní lidé. Považuji je za rovnocenné partnery, Respektuji jejich individualitu, chovám k nim úctu stejnou jako k dospělým.“ říká energická Lenka.

Maruška:

V současné době nejvíce myslí na to, jak vylepšit jídelníček o prvky z vlastní zahrádky. Vždycky jí to táhlo do přírody, a proto si vybrala tuto práci. Lesní mateřská školka v jejím pojetí by měla být místem, kde děti budou moci rozvíjet fantazii a projevit svou spontaneitu. Pozorováním zjistila, že tomu tak ve školce je a mnohdy jí děti překvapí, co se svou fantazií vymyslely. Občas jsou samy děti našimi učiteli, říká Maruška. Za cíl si klade propojit dětský svět s reálným světem nenásilnou a pochopitelnou formou pomocí hry, objevování a nápodoby. Lesní mateřská škola je pro ni z profesního hlediska velká výzva a šance navrátit děti zpět do jejich přirozeného prostředí, kterým je příroda. Ráda dětem ukazuje krásu přírody, děti ji vnímají a nabírají zkušenosti do svých budoucích životů.

2.2.2. Lesní mateřská škola Medvíďata

Zřizovatel a provozovatel: Junák – český skaut, středisko Stopa Plzeň, z.s.

www.skolka.skauting.cz

Prostředí

Lesní mateřská škola se nachází v Plzni, městské části Bolevci. Vedou zde lesní stezky, po kterých se pohybují i další návštěvníci. Zázemím mateřské školky je prostorná zděná skautská klubovna postavená v lese s výhledem na Senecký rybník. Školce využívá horní patro budovy, které má tři místnosti a chodbu. Chodba slouží k převlékání a přezouvání. První místnost je určena jako herna, kde mají děti uloženy hračky. Hernu obývají také dvě morčata. Děti se o ně rády starají a mazlí se s nimi. Druhá místnost slouží ke spánku. Mají zde karimatky, spacáky a houpací síť, která je velmi žádaná. Třetí místnost využívají jako jídelnu. Jsou tu stolečky s židličkami, které jsou přizpůsobeny velikosti dětí. Nechybí zde také výtvarné a vzdělávací pomůcky. Pomůcky jsou zde i na způsob Montessori pedagogiky. Místnost je vyzdobena výtvary dětí. V přízemí je kuchyňka, kde se připravují svačiny pro děti. Obědy jsou zajištěny a dováženy z plzeňské školní jídelny, která je zařazena do programu „zdravá strava“.

Budova nemá žádnou oplocenou zahradu, pouze nezalesněné prostředí u budovy, jehož součástí je i „bahenní kuchyňka“, kde děti tráví hodně času vařením a pečením originálních receptů. Před budovou je betonová veranda, na které jsou stolečky. Využívají se k činnostem či venkovnímu obědování. V budově jsou rozvody pitné vody, takže děti se myjí normálně v umyvadlech. Toalety jsou v přízemí a jsou splachovací. Elektrická energie zde také nechybí.

Provozní řád lesní mateřské školy

Lesní mateřská škola má celodenní program od sedmi do čtvrt na pět hodin po celý týden. Děti mohou školku navštěvovat celý týden, nebo jeden, dva, tři či čtyři dny. Některé děti kombinují LMS s klasickou. V současnosti je zde přihlášeno kolem dvaceti dětí. Denně jich dochází cca deset. Ve čtvrtek jsou rozděleny na starší, kterým se věnují dva průvodci a chodí na delší výpravy. Druhou skupinku tvoří menší děti, které doprovází také dva průvodci a vyskytují se v nedalekém lese poblíž budovy.

Organizace dne

Ráno se přibližně polovina dětí schází na zastávce Okounová a pak společně vyrážejí do školky. Cesta trvá okolo 15 minut. Druhou polovinu dětí rodiče přivážejí až na místo. Když je venku zima, děti se scházejí uvnitř budovy do 9 hodin. V letním období jsou od

rána venku, kde si hrají. Po příchodu všech dětí a krátké hře se jde na svačinu. Po svačině se ve čtvrtce děti dělí na starší a mladší. Každá skupina má dva průvodce. Starších osm dětí si sbalilo batůžky a vydalo se na delší průzkumnou výpravu. Já se dvěma průvodkyněmi jsme zůstaly se sedmi mladšími dětmi u klubovny s tím, že budeme vyrábět svíčky z vosku. Oblékli jsme se a venku u stolečků jsme dětem rozdali formičky s knoty. Děti dostaly různě barevné kusy vosku a podle jejich fantazie si je nalámali do formičky. Poté to zalily rozehrátým voskem až k okraji. Svíčky jsme nechaly tuhnout a vydali se na menší palouček, kde krásně svítilo a hrálo sluníčko. Na paloučku si děti spontánně zahrály Zlatá brána a na Honěnou. Průvodkyně jim potom rozdala přichystané pytlíčky s různým obsahem. Děti měly za úkol přijít na to, co v nich je a najít pytlíček se stejným obsahem. Po vyblbnutí, jsme se vrátili ke školce. Svíčky byly ztuhlé, takže jsme je vynadali z formiček. Byly všechny moc hezké a originální. Protože bylo hezké počasí, tak se všichni dohodli, že budou obědovat venku. Vynesli stolečky, a mezitím už přicházely starší děti z výpravy. Všechny usedly ke stolečkům. Nejdříve dostaly polévku, potom druhé jídlo. Po obědě některé děti odešly domů a ty, které zůstaly, se vrátily do budovy. Zde si připravily na spaní a ulehly do spacáků minimálně na 30 minut. Díky dlouhému pobytu venku, jsou děti unavené a rádi si zalezou do spacáku a odpočívají. Po přečtení pohádky se zhasíná a děti postupně usínají. Většina dětí po obědě spí, i předškoláci. Po odpočinku děti dostaly další svačinu, která proběhla uvnitř budovy. Následovala hudební chvíle, kdy se děti učily novou písničku. Zbytek času do odchodu strávily v herně nebo u stolečků. Před odchodem jsem se rozloučila a poděkovala za hezky strávený den.

Průvodce

Průvodce má předem připravený plán, kterým se řídí. Program však není pevný a kdykoliv se může doplnit jinou činností s ohledem na aktuální potřeby dětí. Průvodci mají k dětem přátelský vztah, dělají s nimi legraci. Všechny připravené činnosti byly formou hromadných činností. Děti měly volbu neúčastnit se činností, nesměli se však vzdát z dohledu průvodce.

Celková charakteristika lesní mateřské školy

Lesní mateřská škola Medvíďata se nachází v lese, s výhledem na Senecký rybník. Sídlí v budově se skauty, a proto zde mají zavedenou vodu a elektrickou energii. S těmito vymoženostmi se ovšem snaží šetřit. Čas tráví především v lese, kde mají děti dostatečný prostor pro vyžití. Časté výlety do lesa děti přivádějí ke zkoumání drobné zvěře či rostlin. Díky své fantazii vymýšlejí různé přeměny do předmětů a nadpřirozených bytostí. Např. padlé stromy jim slouží jako raketa letící do vesmíru. Děti jsou vedeny k samostatnosti, jsou podporovány ve zvědavosti. Školka má pro informování veřejnosti zřízeny internetové stránky, které jsou průběžně aktualizovány. Školka je členem Asociace LMŠ.

Rozhovor s pedagogy zaměřené na motivaci k práci v LMŠ

Lenka:

V dnešní době se člověk velmi znatelně vzdaluje přírodě. Tato skutečnost má na něho negativní vliv nejen zdravotní, ale i sociálně psychologický. Člověk vyrůstá a žije v uzavřených prostorech, a ještě k tomu je dezinfikuje nejrůznějšími chemickými látkami. To vytváří nepřiměřené, přehnané reakce imunitního systému – alergie, astma apod., u takového jedince dochází k závažným změnám v sociálním chování. Proto vidí veliké pozitivum právě v LMŠ, kde mají děti dostatek prostoru pro svůj rozvoj na čerstvém vzduchu. Velkou motivací pracovat v této školce byla její dcera, která měla problémy s ekzémy a častými nemocemi. Po určité době v LMŠ všechny tyto nemoci ustoupily a dcera se stala odolnější. V dnešní době je velké množství nemocných dětí, proto vidím smysl trávit s dětmi co nejvíce času ve zdravější přírodě, říká mladá maminka Lenka.

Petra:

Myšlenka lesních mateřských škol se jí velice zalíbila. Díky tomu, že má přímou zkušenost s klasickou školkou, si uvědomuje jak moc se od ní LMŠ liší, a jak moc dokáže obohatit děti především ve vztahu k přírodě. Nelíbí se jí dnešní trendy vzdalování dětí od přírody. Proto se snaží dětem přírodu co nejvíce přiblížit právě v přírodovědném kroužku a také při různých výpravách do přírody pro rodiče s dětmi, kde se snaží ukázat i

rodičům, že pobyt v přírodě může být zajímavý a také velmi zdravý. Velkou radost jí dělá, když přijdou děti po víkendu do školky a vyprávějí jí, jak byly s rodiči na výletě v přírodě a co všechno tam viděli a zažili. Dokonce děti přinášejí z výletů pohledy, přírodniny či nějakou zajímavou věc, o které si zjistí informace a pak se o ně rády podělí s ostatními dětmi ve školce.

2.2.3. Lesní mateřská školka Žijem lesem

www.zijemlesem.cz

Prostředí

Lesní mateřská škola Žijem lesem se nachází za městem Tábor v obci Větrovy. Objekt je na velmi klidném místě na konci vesnici mezi lesem a polem. Zázemí lesní školky tvoří nově postavený domek z přírodních materiálů s hliněnou omítkou a přilehlá velká zahrada. Zázemí si školka pronajímá za menší finanční obnos. Domek má pouze přízemí. U vchodu jsou věšáčky a lavičky, kam si děti odkládají své věci. Vedle jsou police s krabicemi, kde mají děti věci na převlečení. Stojí tu velká kamna, která vytopí celou místnost. Na kamnech se také ohřívá voda dle potřeby. Uprostřed místnosti stojí do kruhu stolečky se židličkami, které děti využívají k tvorbě a jídlu. Svačiny si děti nosí z domova. Obědy jsou dováženy z Tábora ze zdravé jídelny. Každé první pondělí v měsíci, někdy i častěji, si vaří jídlo sami ve školce na ohništi. Většinou se jedná o polévku s pečivem. Dále zde stojí zde barel s vodou (voda se musí dovážet), kde si děti myjí ruce. V jednom rohu jsou na hromadě složené matrace s dekami a polštáři ke spání, ve druhém pak koberec, kde si děti hrají. Místnost má celou jednu stěnu prosklenou, takže děti mají bezprostřední kontakt s děním na zahradě.

Domek stojí v horní části zahrady. Za domem je umístěn kompost, kde se ekologicky likvidují veškeré organické zbytky. Před domem je tunel z hlíny, prolézačka z tlustých větví, pískoviště a bludiště z proutků. Pod bludištěm stojí ohniště s lavičkou. Kde často vaří nějakou polévku. Vedle domu je bahenní jezírko, kde děti provádějí různé experimenty. Podél plotu jsou vysázeny mladé stromy, mezi nimi stojí dětmi i pedagogy využívané suché záchody „kadibudky“.

Provozní řád lesní mateřské školy

Lesní mateřská škola Žijem lesem má celodenní program od 8 do 16:15 hodin od pondělí do středy. Ve čtvrtek a pátek probíhají tzv. anglické dny. Děti většinou kombinují LMŠ s klasickou MŠ. Do lesní školy dochází 13 dětí, kterým se vždy věnují dva pedagogové.

Organizace dne

Děti jsou přiváženy rodiči přímo do školky. Scházejí se cca do půl deváté. Do příchodu ostatních, se děti volně pohybují venku nebo uvnitř domku. Kolem deváté jsme byli všichni a to ve složení 7 kluků, 2 holčičky. Přivítali jsme se zažitým rituálem a sedli si do kroužku. V kroužku se nechal kolovat míček. Kdo měl míček, pověděl ostatním své jméno, něco málo o sobě a svých zálibách. Na závěr jsme si pověděli, jaké je dnešní téma a co nás čeká. Zrovna byl první den v měsíci, proto se vařila k obědu polévka. Děti si sedly ke stolečkům, dostaly prkýnka, škrabky, nožíky a připravily zeleninu na Bramborovou polévku. Všechny děti se aktivně zapojovaly do práce. Byly velmi zručné, proto se žádné neporanilo. Po nakrájení a připravení všech ingrediencí jsme se oblékli a šli ven. Museli jsme jít nasbírat dřevo na oheň. Před vstupem do lesa jsme otevřeli jeho bránu zaříkavádlem. Při sběru dřeva a hledání klacků na opékání jablíček se děti řádně vyběhaly. Při zpáteční cestě jsme uslyšeli zvláštní, hluboký zvuk... Byl to medvěd. Kou-

sek od školky je zoologická zahrada a tak se často stává, že děti slyší nejen lesní zvířátka, ale např. medvěda, lva, opice,... Nasbírané dřevo jsme naskládaly vedle ohniště. Chrástí jsme nalámaly, na něj položily silnější dřevo a za chvíli oheň krásně hořel. Do kotlíku jsme dali olej a po zahřátí přidali cibulku. Mezitím si děti napíchly jablka na klacek a začaly opékat na zbytku ohýnku. Občas některé z dětí zamíchalo s cibulkou a postupně přidávalo připravenou zeleninu. Po upečení a sněžení jablíček, nasypání všech ingrediencí a doplnění vody do kotlíku, jsme se odebrali dál od ohně. Děti vytvořily dva zástupy po čtyřech. První v družstvu držel v ruce vždy klacík. Podle pokynů měl klacík podat buď horem, spodem, pravou nebo levou rukou kamarádovi za sebou. Takto putoval až na konec řady a zpět. Při hře šlo o koordinaci a manipulaci s předmětem. Ihned navazovala další hra. Při ní se děti spojily do jednoho velkého hada a „lezly“ tunelem z proutků. Šlo o to se nerozpojit a projít v pořádku. Následovala hra „zajíček ve své jamce“. Děti udělaly kroužek a jeden byl uprostřed (zajíček). Děti v kolečku měly zavřené oči, zajíček zpíval písničku a ukazoval prstem po dětech. Na slovo chutě skoč a vyskoč, se dotkl nějakého kamaráda. Ten musel otevřít oči, běžet ke stromku a zpět, aniž by ho zajíček chytil. Postupně se všechny děti vystřídaly. Po hře děti zůstaly v kroužku a Jana jim ukazovala zvířátka. Děti je měly poznat, čím je to maminka, tatínek. Polévka se mezitím uvařila. Tak jsme ji sbalili společně s věcmi a vrátily se do domku. Děti si umyly ruce, sedly ke stolečkům, popřáli si dobrou chuť a dali se do jídla, které jsme si společně uvařili. Polévka všem chutnala. Po obědě se vytvořilo z matrací letiště. Děti si sedly do kroužku a každý dostal jednu postavičku z pohádky O veliké řepě. Pohádku si děti hrají pravidelně, takže už hezky znaly text. Po řepě děti ulehly. Jana jim přečetla pohádku. Potom se odpočívalo. Děti ležely všechny, ale jen jedno usnulo. Po 30 minutách odpočinku si děti sedly ke stolečkům. Předškoláci dostali pracovní listy, ostatní malovali zážitky ze dne, nebo cokoli co chtěli. Díky nepříznivému počasí, jsme zůstali déle uvnitř a vyráběli s dětmi velikonoční obrázek pomocí bavlnek, vlny, knoflíků,... Po dokončení obrázků jsme šli ven, kde si děti si volně hrály. Před odchodem jsem se rozloučila a poděkovala za hezky strávený den.

Pedagog

Pedagog pracuje podle předem sestaveného plánu. Sestavuje určitý tematický plán, který není časově ohraničený a může trvat klidně i tři dny. Pedagog má k dětem přátel-

ský a harmonický vztah. Činnosti byly formou řízených a hromadných činností. Děti, však měly možnost neúčastnit připravené činnosti a mohly si hrát s něčím jinak poblíž skupiny.

Celková charakteristika lesní mateřské školy Žijem lesem

Lesní školka Žijem lesem dává přednost učení hrou a smyslovými zážitky v souladu se svými aktuálními potřebami. Děti se tak stávají samostatnějšími. Objevují se zde prvky Waldorfu, ale především se řídí knihou Respektovat a být respektován. Cílem je utváření přátelských vztahů mezi sebou, k sobě a přírodě. Pobyt v přírodě dělá děti odolnějšími (otužování, alergie, stres,...). Časté jsou výlety do lesa, kde děti mohou pozorovat drobnou zvěř či létat do vesmíru na padlých stromech. Školka má pro informování veřejnosti zřízeny vlastní internetové stránky, které jsou průběžně aktualizovány. Školka je členem Asociace LMŠ.

Rozhovor s pedagogy zaměřené na motivaci k práci v LMŠ

Jana:

S myšlenkou lesních školek se poprvé setkala při dovolené v Norsku, kde pobyt dětí v přírodě patří k běžné součásti výuky. Když po několika letech zjistila, že podobný kon-

cept funguje v prostředí lesních školek i v České republice, okamžitě tomuto nápadu propadla. Vůbec toho nelituji a velice mě tato práce baví a naplňuje, říká energická maminka Jana. Občas se diví, co děti dokážou vymyslet. Láká jí se včlenit mezi děti a stát se znovu dítětem. Motivuje jí obrovská energie, která z nich vyzařuje, spokojenost, radost a především volnost. Spolu s ní chodí do školky její malá dvouletá dcera. Děti jí mezi sebe velice vřele přijaly a rády se o ni starají. Její odměnu a další motivaci k této práci je, že když si pro dítě přijdou rodiče, dítě začne skoro brečet. Nechce se mu domů, protože zrovna s kamarádem dělají domeček pro broučka.

Denisa:

Tato energická Slovenka ráda chodí do přírody a jezdí na výlety. Přemýšlela tedy, jaká práce by jí bavila a naplňovala. Lesní školka se tedy zdála ideální. Je ráda, že zde může pracovat a spojit práci s dětmi s celodenním pobytem venku. Když vidí, jak jsou děti ve svém živlu, hřeje jí to u srdce a naplňuje, aby tuto práci vykonávala. Před tím pracovala v klasické školce v uzavřené budově. Každý den chodila z práce vyčerpaná a s bolavou hlavou. Nyní chodí z práce plná energie a s hlavou čistou. Říká, že děti vidí a vnímají naši náladu, cítí, jestli jsme v pohodě, nebo ne. Jsou to spojitě nádoby. Jestliže my se cítíme v pohodě, budou se tak cítit i děti. Dělá jí radost, když vidí, jak si děti vzájemně pomáhají, naslouchají nebo si spolu hrají. Snaží se děti vést k vzájemnému respektu jak k sobě, tak i k přírodě.

2.2.4. Lesní klub Spolku Cestička

Zřizovatel a provozovatel: Spolek Cestička

www.spolekcesticka.cz

Prostředí

Spolek Cestička založený v roce 2010 se nachází v Praze 9 - Kbelech. Jako zázemí jim slouží pronajatý byt (klubovna), kde nejvíce času tráví malé děti, které po obědě odpočívají. Interiér bytu je vyzdoben obrázky a výtvary od dětí. Byt je vybaven teplou vodou, záchody i elektrickou energií, jako v klasické MŠ. Klubovna je vybavena především montessori pomůckami. Větší děti tráví většinu dní v přírodě v okolí Lesoparku Letňany a klubovnu tak využívají v těchto dnech pouze po příchodu z výpravy, popř. zůstávají venku a s pedagogem, kde čekají na rodiče.

Provozní řád Spolku Cestička

Spolek je v provozu pět dní v týdnu od osmi do půl páté. Děti mohou docházet pět dní v týdnu, dva anebo tři dny v týdnu. Spolek nabízí lesní klub a montessori klub pro děti od 3 do 6 let, pidicestičky a montessori dílny pro rodiče s dětmi do 3 let, přírodní skupiny pro děti od 5 let výše. Do spolku dochází kolem dvaceti dětí. Klub pro děti od tří do 6 let navštěvuje kolem dvanácti dětí, na které dohlíží vždy dva pedagogové.

Organizace dne

Děti se většinou ráno shromažďují ve Kbelech v parku na hřišti. Děti jsou rozdělené na malé a předškoláky. Já jsem den trávil s předškoláky, takže jsme se chystali na celodenní výpravu. Děti dorazilo devět a byly na ně dva instruktoři Ondra a Tereza. Než jsme vyrazili, udělali jsme si kolečko, uprostřed stála rozsvícená svíčka. Postupně každý, dostal do ruky sirku a pověděl nám jeho jméno, co měl k snídani a jak se vyspal. Po kolečku jsme si vzali batohy na záda a vydali se k nedaleké autobusové zastávce. Autobusem jsme dojeli na konečnou zastávku, kde byl menší parčík a my se rozhodli zde posvačit. Některé dítě jedlo, druhé lezlo po stromech, třetí vyndalo knížku k prohlížení. Po svačině a menším vyblbnutím, jsme objevili zverimex a tak jsme se ho rozhodli navštívit. V obchůdku byla velmi příjemná paní prodavačka a dovolila nám s dětmi se po krámečku rozhlédnout. Bylo zde mnoho zvířátek, které děti zaujaly (andulky, šneci, myšky, rybičky, potkani, červi,...). Po zhlédnutí všech zvířátek, jsme se rozloučili a vydali se na cestu. Naším cílem byl Lesní park v Letňanech. Cestou jsme přecházeli železniční koleje. Za chvíli měl projíždět vlak, tak jsme se rozhodli na něj počkat a zamávat mu.

Po delší době čekání jsme se vlaku nakonec dočkali. Odměnou nám bylo zamávání samotného pan strojvedoucího, které podtrhl ještě hlasitým zahoukáním. Po přejezdu vlaku jsme se vydali na další pouť. Cestou jsme našli hromady drtě se stromů. Když jsme dali ruku dovnitř, bylo tam krásně teplo, jak to bylo spařené. Všechny děti si s radostí nastrkaly ruce do hromad pro zahřátí a prozkoumávání. Po cestě se každé dítě zabavilo svým způsobem. Některé si vzalo klacek a rejdlilo v loužích, já s děvčaty jsem hrála hru, Hádej, kdo jsem. Asi po hodině cesty jsme konečně z kopečku uviděli náš cíl, kterým bylo veliké letadlo ve stylu prolézaček. Došli jsme k letadlu, děti odhodily batůžky a doslova obsypaly letadlo. Po menším vyblbnutí děti dostaly hlad, tak jsme se rozhodli naobědvat. Každé dítě si vyndalo z batůžku oběd a našlo si své místečko. Po obědě si zase děti hrály na letadle nebo blízko něho. Ondra mezitím připravil pro děti hru s barevnou kartičkou. Každé dítě dostalo kartičku se čtyřmi barvami – červená, zelená, modrá a žlutá. Prvním úkolem bylo projít stezkou v roští, podél které byly pověšené červené kolíčky. Děti byly vypouštěny postupně na cestu. Jejich úkolem bylo najít červený kolíček a připnout jej na kartičce na políčko stejné barvy. Na konci stezky čekala Tereza a kontrovala správné splnění prvního úkolu. Druhým úkolem bylo najít zelený kolíček. Ondra jim poradil, že zelený kolíček najdou na listnatém stromě, který je neda-leko. Děti pobíhaly od stromu ke stromu, až našly ten správný s kolíčky. Získané kolíčky připnuly na políčko zelené barvy. Třetím úkolem bylo najít modrý kolíček. Ty se nacházely na louce v místech označených vyčuhujícím klacíkem. Děti se okamžitě rozeběhly po louce. Pokud někdo nemohl kolíček najít, ostatní děti mu při hledání kamarádsky pomohly. Čtvrtým a poslední úkolem bylo najít žlutý kolíček. Ten se měl nacházet někde v lodi popř. jejím blízkém okolí. Tento úkol byl nejtěžší, takže dětem trval delší dobu. Po vzájemné pomoci všechny děti našly žlutý kolíček a mohly ho připnout na poslední volné žluté políčko. Po skončení hry se děti shromáždily u Ondry. Ten se jich zeptal, jak je hra bavila, co jim při ní šlo, nešlo,... Po odevzdání kartičky si došly pro malou sladkou odměnu k Tereze. Děti si potom ještě chvíli hrály na lodi. Když se naplnil čas odchodu, vzala si celá výprava batohy na záda a vydala se na cestu. Po cestě nám Tereza vyprávěla příběh o Slanečcích. Děti zaujal a moc se jim líbil. Když nějakému slovu nerozuměly, zeptali se a chtěly jeho význam objasnit. Když jsme dorazily ke klubovně, vytvořili jsme kolečko na rozloučenou. Posílali jsme si postupně v kruhu kaštánek a

každý po jeho obdržení zhodnotil strávený den, Děti hovořily o tom, co se jim líbilo, a co naopak ne. Po skončení hodnocení jsem se rozloučila a poděkovala za hezky strávený den.

Pedagog

Pedagog reaguje na dotazy dětí, pokládá otevřené otázky, ptá se na jejich pocity a nápady., Je s dětmi kamarád a má u nich přirozenou autoritu. Pedagog připravuje částečně řízené činnosti propojené s volnou hrou. Děti pracují jak skupinově, tak individuálně. Během cesty do parku se pedagogové snaží dětem věnovat individuálně. Všimla jsem si, jak děti, především děvčata, lpěla na Ondrovi, lezly po něm a škádlily ho. Bylo hezké pozorovat muže v roli pedagoga, moc pěkně to s nimi uměl.

Celková charakteristika lesního klubu Spolku Cestička

Klubovna má pevné zázemí, které ji zajišťuje srovnatelné hygienické zázemí jako v klasické mateřské škole. Je umístěna bohužel na sídlišti mezi dalšími bytovými domy. Proto chodí na výpravy do okolní přírody. Pedagogové jsou velice milí, přátelští a otevření. Jejich pedagogické vedení je založeno na knize Respektovat a být respektován a na efektivní komunikaci. Inspiraci hledají v montessori pedagogice. Děti jsou vedeny k samostatnosti a jsou podporovány ve zvědavosti a představivosti. Spolek má pro informování veřejnosti zřízeny vlastní internetové stránky, které jsou průběžně aktualizovány.

vány. Spolek není členem Asociace LMŠ. Činnost spolku je podporována místní samosprávou.

Rozhovor s pedagogy zaměřené na motivaci k práci v LMŠ

Ondra:

Jako dítě trávil mnoho času v přírodě. V současné době pořádá spolu s kamarády sezónní vandry. Tělesné potřeby jsou podle něho úzce spjaty s duševními. Podvolení se tělesnému pohodlí s sebou nese ztrátu duševní aktivity, vůle a kreativity. Proto vyhledává komunity lidí s vůlí tvořit a rozvíjet se. Projekt LMŠ je pro něho úžasný nejen svým vztahem k přírodě, ale i díky lidem, kteří se do něj zapojují. Ondra má od studií blízko k přírodě i vzdělávání. Vládne schopností komunikovat s dětmi. Rád jim předává své zkušenosti a postřehy ze života spojené s přírodou. Objevuje s nimi nové věci a stává se mu, že se sám od nich něco naučí. Děti mají neskutečnou fantazii a představivost, některé věci by mě v životě nenapadli, říká indián Ondra. Je zde velice spokojený, tráví

rád hodě času v přírodě a to mu tato práce dovoluje. Tuto školku také navštěvují jeho dvě děti. Neumí si představit, že by je dal do klasické školky, chce jim také dopřát co nejvíce času v přírodě jako má on sám.

Tereza:

Tato mladá a nadaná slečna se věnuje mnohým činnostem. Studuje na DAMU, učí dramatickou výchovu, skládá scénickou hudbu a hraje na spoustu nástrojů. Má ráda přírodu a proto se věnuje i této práci v Cestičce. Na výpravě často dětem vypráví všelijaké historky a povídky. Má veliký dar v přednesu, děti její povídání přímo milují a hltají. Radost a spokojenost v dětských očích jí stačí k tomu, aby tuto práci vykonávala s radostí a chutí.

2.2.5. Dětská lesní školka Větvíčka

Zřizovatel a provozovatel: občanské sdružení Koš

www.skolkavetvicka.cz

Prostředí

Lesní školka Větvíčka se nachází v Plzni, Bolevci v prostorách arboreta Sofronka. LMŠ se nachází v krásné přírodě – v lese s rybníkem, potokem a loukou. Zázemí je v zateplené zelené maringotce se dvěma okny s možností topení. Interiér je vybaven stolečky a židličkami, přizpůsobené velikosti dětí. Knížky a další pomůcky, najdou děti v poličkách, na které snadno dosáhnou. Jako šatničky pro každého skřítku slouží krabice. Bundy a větší oděvy si děti odkládají na tyč s ramínky. Kdo si potřebuje, k přezutí sednout, poslouží mu ministolička. K odpočinku děti využívají pódium s úložným prostorem. Před maringotkou stojí otevřený stan, pod kterým jsou lavičky, které se využívají i jako stoly. Kolem nich se vytváří a obědvá. Někdy naopak slouží svému původnímu účelu tj. k sezení, někdy k tělocviku ve formě přelézání, obíhání nebo žížalkování. Mezi maringotkou a potůčkem je k sezení vytvořen kruh ze špalíků, v jehož středu se nalézá ohniště. Za kruhem je dřevěná tabule, na kterou se dá kreslit přímo křídami, nebo se na ní připevňují kreslicí papíry. Opodál je kuchyňská polička s nádobím a druhá s dětským nářadím. Za pomoci rodičů bylo postaveno prostorné pískoviště. Na potoce je postavené dřevěné molo a systém korýtek. Mezi stromy je často natažená slackline na houpání nebo chození s oporou. Nejnovějším přírůstkem je mongolská jurta s bočním a střešním oknem stojící naproti maringotce. Jurta je krásně zabydlená. U stropu jsou úložné prosto-

ry, uprostřed kamna na dřevo, po obvodu stolečky a matrace na odpočinek. Dříví na topení se řeže na bytelné koze. Ke školce patří také broukoviště (hotel pro hmyzáčky) a vemikompostér, což je přenosná kompostovací nádoba se žížalami. Na záchod děti chodí na suchý záchod tzv. kadibudku, nacházející se poblíž potoka.

Provozní řád lesní mateřské školky

Lesní mateřská škola je v provozu pět dní v týdnu vždy od osmi do šestnácti hodin. Děti mohou docházet do školky i jen v jednotlivé dny. Do Větvičky dochází kolem patnácti dětí, o které se stará dvojice pedagogů.

Organizace dne

Setkávání dětí a jejich předávání pedagogům probíhá mezi 8:00-8:15 u železniční zastávky Plzeň – Bolevec. V době návštěvy to bylo pět dětí. Odtud jdou společně do zázemí mateřské školky. Po příchodu děti odložily batůžky a probíhala volná hra. Děti musely prozkoumat, co se za noc stalo. V noci mrzlo, takže některé děti zaujal barel se zmrzlou vodou. Po absolvování komunitním kruhu se děti s pedagogy vydaly do nedalekého lesa. Sebou si děti vzaly kyblíčky na drobnosti, které v lese najdou a budou chtít detailněji prozkoumat pod mikroskopem. Děti si ještě vyžádaly dalekohled na pozorování zvěře, která se zde často vyskytuje. Kyblíčky jsou za chvíli plné zajímavostí, takže došlo i na pozorování zvěře. Pak jsme se vydaly nazpátek. Cestou jsme narazili na krásný svah a děti jej překonaly válením sudů. Kopec byl sice pokryt listím, ale pod ním bylo bláto. Tereze se povedlo do bláta spadnout přímo na obličej. Zvedla se, bláto až v puse, začala se smát, utřela bláto do rukávu a pokračovala v činnosti. Po dostatečném vyblbnutí v blátě odcházíme k zázemí. Zde byl ve chvíli připraven mikroskop, kterým děti sledovaly své nejlepší objevy. Postupně se děti vystřídaly a pomocí encyklopedií pak předměty určovaly. Každý se dozvěděl něco zajímavého. Po této činnosti měly děti volno a samy si nacházely aktivity. V průběhu her je přivezen oběd. Děti si šly

umýt ruce a připravit věci na oběd. Po obědě odešly do maringotky, kde odpočívaly. Většina dětí nespala, tak se četly pohádky. Po 30 minutách se děti oblékly a vyrazily ven, kde na ně čekala malá svačina. Zbytek času děti trávily volnou hrou v okolí. Vyzvedávání dětí probíhá v šestnáct hodin na témže místě, nebo dříve po domluvě s pedagogy v zázemí.

Pedagog

Vzdělávání probíhá systematicky po celý školní rok. Aktivity jsou rozděleny na 12 výukových celků, které jsou zpracovány na různá přírodovědná témata. Témata jsou inspirována jednotlivými ročními obdobími a změnami v přírodě. Program je v souladu s rámcovým vzdělávacím programem. Pedagogové svou práci dělají s radostí a s dětmi si užívají spoustu legrace.

Celková charakteristika lesní školy Větvička

Větvička je jedinečná tím, že se nachází v prostorách úplného klidu a v souladu s přírodou, i když v blízkosti velké aglomerace. V sousedství se nacházející obora plná daňků je častým cílem školky. Hračky jsou tu spíše nahrazeny nářadím, které děti hojně využívají. Příroda se zde stává místem, kde děti mohou zcela přirozeně rozvíjet hrubou i jemnou motoriku, najít inspiraci pro tvořivou hru, získat mnoho znalostí o přírodě. Jedním z cílů školky je zvýšit kvalitu environmentálního vzdělávání a výchovy předškolních dětí. Velký důraz je kladem na přímý kontakt s přírodou. Pro informovanost veřejnosti a rodičů má školka zřízeny internetové stránky, které průběžně aktualizuje. Školka je členem asociace LMŠ.

Rozhovor s pedagogy zaměřené na motivaci k práci v LMŠ

Veronika: Velkou motivací k této práci byly vlastní děti. Nepřijetí prvního dítěte do MŠ a snaha žít v souladu s udržitelným rozvojem ji přivedla právě k lesním školkám. Dřívější práce se staršími dětmi jí ukázala, jak je důležité seznamovat děti s principy udržitelného rozvoje už v předškolním věku. Viděla, jak pro některé děti, byl pobyt v přírodě od raného dětství přirozený. Děti byly vedeny k samostatnosti a zodpovědnosti, uměly kvalitněji nakládat se svým volným časem a byly mnohem méně manipulovatelní než jejich vrstevníci. Uvědomila si, jak jsou tyto věci pro děti důležité. Proto se rozhodla vytvořit vlastní školku a tyto věci v ní aplikovat. Chtěla by navrátit děti do přírody a trávit s nimi v ní co nejvíce času. Je to pro děti přirozené prostředí a je naším úkolem jim tuto alternativu nabídnout, říká energická Veronika. Velkou motivací a chutí dělat tuto práci je, když vidí děti šťastné a veselé.

Milan:

Příroda je pro něj domovem a radostí. Velmi ho těší, když může své dovednosti předávat dětem. Zajímá ho vzájemná interakce prostředí a člověka. Rád pracuje s dětmi a uvědomuje si, že právě zde jsou základní stavební kameny budoucí společnosti. Je přesvědčen o smysluplnosti koncepce LMŠ a právě proto se rozhodl tento krásný projekt podpořit. Tato práce ho naplňuje a napovídá mu, že dělá správnou věc. Motivací k této

práci jsou mu právě děti, které jsou zvědavé a rády se učí novým věcem. Odměnou mu jsou děti, které si uchovají a zapamatují jeho dovednosti na určité téma, samy se o něj zajímají a vyhledávají si další informace. Díky pobytu s dětmi v přírodě, odchází domů s úsměvem a pln energie, říká mladý a energický Milan.

2.2.6. Přehledné shrnutí výsledků pozorování

Název LMŠ, spolku	Zázemí	Celodenní provoz	Počet dětí v době návštěvy	Počet pedagogů	Pohlaví pedagoga	Člen asociace LMŠ
LMŠ Berounka	slaměný dům, zahrada, voda a el. energie - ne	Ano	8	2	Ženy	Ne
LMŠ Medvíďata	zděná klubovna, voda a el. energie - ano	Ano	15	4	Ženy	Ano
LMŠ Žijem lesem	přírodní domek, zahrada, voda a el. energie - ne	Ano	9	2	Ženy	Ano
Spolek Cestička	byt, voda a el. energie - ano	Ano	9	2	Žena Muž	Ne
LMŠ Větvička	maringotka, jurta, voda a el. energie - ne	Ano	5	2	Žena Muž	Ano

V předchozím textu je podrobně popsán provoz pěti vybraných lesních mateřských školek (lesních klubů) a rozhovory vyhodnocené konverzační analýzou s deseti pedagogy (průvodci) se zaměřením na jejich motivaci k této práci.

Navštívená zařízení, ať už se nazývají jakkoliv, v plné míře naplňují hlavní myšlenku lesních mateřských škol, kterou je pravidelný dlouhodobý pobyt v přírodním prostředí. V době mých návštěv se tam odehrávala většina činností.

Všechny zařízení disponují nějakým pevným zázemím (od bytu, přes maringotku až po jurtu) pro případný odpočinek, nebo činnosti v době velmi nepříznivého počasí (trvalý

děšť). Dvě zázemí (byt, klubovna) měla zavedenu elektrickou energii a vodu, byla vybavena splachovacími záchody. V ostatních případech byla voda dovážena, což samo o sobě nutilo děti i dospělé šetřit. Toalety tvořily suché záchody tzv. kadibudky. Při pozorování jsem si nevšimla, že by tato prostší zázemí dětem nějak vadila. Pokud je součástí zázemí zahrada, vždy se na ní něco pěstuje a chová (bezprostřední kontakt se zvířaty). Organické zbytky se kompostují. Všechna zařízení měla celodenní provoz, pět dní v týdnu. U všech byla možnost omezit docházení jen na některé dny. Obědy byly řešeny dovážením, někdy se vařilo společně v zázemí. Svačiny jsou přinášeny většinou z domova.

Počet dětí ve skupině se dvěma pedagogy (průvodci) se u sledovaných zařízení pohyboval v rozmezí od pěti do patnácti. Tento malý počet umožňoval téměř individuální přístup.

Tři z pěti školek jsou členy Asociace LMŠ tzn., že by měly dodržovat Standardy kvality lesních mateřských škol a Etický kodex pedagoga lesní mateřské školy. Při samotné návštěvě, jsem při provozu nepozorovala žádný zjevný rozdíl mezi členy a nečleny asociace. Z toho plyne, že charakter lesních mateřských školek (klubů) koresponduje hlavně s charakterem pedagogů, dětí a jejich rodičů, a ne s nějakými předepsanými normami. Právě jejich spolupráce, harmonie a společný cíl utvářejí tvář LMŠ.

Ne všichni pedagogové ve zkoumaných lesních mateřských školách měli vzdělání v oboru tj. předškolní pedagogiky. Mezi takto vzdělanými pedagogy a pedagogy s jiným vzděláním jsem při pozorování neshledala žádný rozdíl. Pro všechny oslovené pedagogy (průvodce) byl motivačním prvkem pro práci v LMŠ především vztah k přírodě, kterou považují za největší učitelku. Jejich snahou je umožnit dětem pohyb v tomto přirozeném a zdravém prostředí, být jejich souputníky, průvodci a rádci. Jak sami přiznávají, také se od nich chtějí učit. Mají velkou radost, když mohou předat své vědomosti a vidí okamžité výsledky. Další motivací pro práci v LMŠ jsou u některých jejich vlastní děti. Buď je nechtěly svěřit současné klasické předškolní výchově a hledaly jiné alternativy, nebo s nimi chtěly být, nebo se prostě pro některé v těchto školkách nenašlo místo. Někteří ze sledovaných pedagogů jsou přímo zakladateli LMŠ. Pracovníci těchto školek jsou silnými a energickými osobnostmi, neradi se nechávají spoutávat okolím. Dobrodružnější ráz LMŠ motivuje pro práci v nich i více mužů. Dvě z pěti sledovaných školek

je mělo ve svých řadách. Na současný stav předškolní výchovy mají své vyhraněné názory. Motivací pro pedagogy v LMŠ rozhodně nejsou za současné legislativní situace finanční odměny, perspektiva a jistota zaměstnání.

DISKUSE

Navštívené LMŠ (spolky) respektují přístup k dětem jako osobnostem i k samotné přírodě. Děti jsou vychovávány a vzdělávány v souladu s ní. Plně se tak naplňují myšlenky a ideje pedagoga, spisovatele Eduarda Štorcha (viz. str. 7). Atmosféra je v nich uvolněnější a přátelštější. Někomu se může zdát, že si jen hrají a nejsou dostatečně připravené na školu. Zde je ale nutné si položit otázku: Co znamená být připravený na školu? Neměla by MŠ spíše rozvíjet a podněcovat děti k prozkoumávání, fantazírování a volnosti v jejich pohybu? Řízených činností si dosti užijí, až nastoupí na základní školu. LMŠ dopřávají dětem dostatečný prostor pro rozvoj, zvyšují samostatnost a připravenost na život. Individuální přístup pedagoga ke každému dítěti je v LMŠ vzhledem k jejich počtu reálnější než v klasických MŠ. Pedagogové znají podrobně každé dítě ve skupině, jejich záliby ale i obavy. Je tomu tak i u klasických MŠ? Musí mít nutně pedagogové v LMŠ oborové vzdělání? Je otázkou, co v případě LMŠ je oním oborem. Vždyť se většinou pohybují v přírodním prostředí. Není tedy kompetentnější osobou např. nadšený přírodovědec s kladným vztahem k malým dětem? Vzhledem ke stávajícím podmínkám se v LMŠ vyskytují pouze pedagogové, které práce baví a naplňuje, proto jsou nabyti pozitivní energií. Přírodní prostor, ve kterém se realizuje většina činností, je rozhodně lepším prostředím, než uzavřené budovy. Zde většina dětí křičí, lítá po třídě a nemá možnost soukromí. LMŠ se vyznačují vzhledem k prostředí velkou důvěrou k dětem, jinak by se pedagog „uzákoval“. Ve spolupráci s dětmi jsou pouze stanovená pravidla a vymezeny hranice, která neplatí pouze pro děti. Řídí se jimi všichni návštěvníci lesní mateřské školky. Dalo by to říci i u klasických MŠ?

Netvrdím, že všechny lesní mateřské školy nemají nějaký nedostatek, ale je jen otázkou času, kdy LMŠ zaujmou ve společnosti místo, které jim po právu náleží. Právní zakotvení LMŠ a jejich finanční podpora ze strany státu dle mého názoru přinese jejich větší rozmach. Stanou se dostupnějšími pro širší veřejnost. Je však nutné počítat i s určitými negativními vlivy v podobě ovlivňování jejich činností z jeho strany.

ZÁVĚR

Cíle práce byly naplněny. Bakalářská práce seznamuje veřejnost pokud možno srozumitelnou formou s touto alternativou mateřských školek. Přesvědčuje o jejich kladech a pozitivích v předškolním vzdělávání. Myslím si, že se stále o této alternativě ví málo, proto jsem napsala tuto práci. Navštívila jsem pět LMŠ v České republice pracujících v současných podmínkách. Každá byla něčím specifická, ale jejich cíl byl totožný. Co největší čas strávený v přírodě. Rozhovory s pedagogy se nesly v duchu klidu a pohody. Vyzařovala z nich energie a nadšení pro tuto práci.

Přála bych si, aby tato práce posloužila všem lidem, kteří mají rády nejen děti a přírodu, ale není jim lhostejná ani budoucnost našeho světa. Je na čase si uvědomit, že děti jsou naše budoucnost. Proto děti vychovávejme a vzdělávejme v jejich přirozeném prostředí. Bohužel je čím dál tím více dětí izolovaných od přírody díky dnešní technice. Děti jsou hyperaktivní a hodně nemocné. Naopak v přírodě se děti stávají odolnějšími k nemocem, alergiím, snižuje se obezita, jsou mnohem obratnější a vynalézavější. Já sama věřím v nápravu a uvědomění si těchto rizik.

Díky této práci jsem si rozšířila vědomosti o této alternativě mateřských škol. Na jejich základě vidím svoji budoucnost úzce spojenou s LMŠ, ať už ve formě pedagožky nebo jejím vlastním založení. Pokud jste dočetli práci až sem, pak vám na samotný závěr doporučuji: „Zastavme se, vnímejme přírodu jako cenný dar, který nám byl poskytnut. Nepřežijeme, ale žijme!“

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

Tištěné zdroje

ALLEN, Eilen. K. MAROTZ Lyn R. *Přehled vývoje dítěte od prenatálního období do 8 let*. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7367-055-0.

BACUS, Anne. *Mé dítě si věří*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-296-6.

BÄCKER-BRAUN, K. *Rozvoj inteligence u dětí od 3 do 6 let*. Praha: Grada, 2014. ISBN 978-80-247-4798-9.

ČAPEK, Karel. *Hovory s T. G. Masarykem*. Československý spisovatel, 1969.

Bc. FAJKUSOVÁ, Hana. *Lesní mateřské školy aneb nové hodnocení nové alternativy populací*. Brno: Masarykova univerzita, Fakulta pedagogická, 2012. Vedoucí diplomové práce PhDr. Denisa Denglerová, Ph.D.

HAVLÍNOVÁ, Miluše a kol. *Zdravá mateřská škola*. Praha: Portál, 1995. ISBN 80-7178-048-0.

HÄFNER, Peter. *Natur- und Waldkindergärten in Deutschland – eine Alternative zum Regelkindergarten in der vorschulischen Erziehung*. Bürgstadt, 2002. 206 S. Dizertační práce. Universität Heidelberg.

HOLZER, Sepp. *Poušť, nebo ráj*. Brno: Alman, 2014. ISBN 978-80-87426-31-9.

KAKÁČ, Bohumil. *Kdo byl Eduard Štorch*. 1. Vydání. Praha: Albatros, 1986. Pro děti a mládež. 13-813-86 12/19.

KAPUCIÁNOVÁ, Magdaléna. *Lesní a venkovní pedagogika: příručka k projektu Alma Mater Studiorum*. Praha: UK Pedagogická fakulta, 2010. ISBN 978-807290-451-8.

KOLEKTIV AUTORŮ. *Děti, aby byly a žily*. Ministerstvo životního prostředí, 2005. ISBN 80-7112-382-3.

KOLEKTIV AUTORŮ. *Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání*, 2004.

KOLEKTIV AUTORŮ. *Závěrečná zpráva z pokusného ověřování provozu lesních tříd integrovaných v Mateřské škole Semínko, o.p.s., Kubatova 1/32, Praha 10 – Hostivař, pracovní materiál PV, č.j.MSMT- 49356/2012-210. str.7,8, 2012.*

KUŘÍKOVÁ, Alžběta. *Hry a činnosti v lesní mateřské škole*. Hradec Králové: Univerzita Hradec Králové, Fakulta pedagogická, 2014. Vedoucí bakalářské práce PhDr. Vladimír Václavík, Ph.D.

Mgr.MARTÍNKOVÁ,J. *Jihomoravské listy*,2/2013

MIKLITZ, Ingrid. *Der Waldkindergarten, Dimensionen eines pädagogischen Ansatzes*. Neuwied, Krieffel, Berlin, 2000. ISBN 3-472-03943-4.

MEGRE, Vladimír. *Energie života*. Praha: Finidir s.r.o., 2009. FINIDIR. ISBN 978-80-904001-6-0.

MEGRE,Vladimír. *Zvonící cedry*. Praha, 2010. ISBN 978-80-904001-4-6.

OPRCHALOVÁ, Barbora. *Výchovný koncept lesních mateřských škol jako předpoklad plnohodnotného rozvoje dětí*. Brno: Masarykova univerzita, Fakulta sociální pedagogiky, 2011. Vedoucí bakalářské práce Doc. PaedDr. Hana Horká, CSc.

PAULÍK, Milan. *Špína je zdravá!*. Instinkt 22.1.2010.

ŘÍČAN, Pavel. *Psychologie*. 1. Vydání. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7178-923-2.

STRASSMANN, Renato. *Stromy léčí*. 1. Vydání. FONTÁNA, 2008. ISBN 978-80-7336-425-0.

SVOBODOVÁ, Jarmila. JŮVA, Vladimír. *Alternativní školy*. Brno:PAIDO, 1996. ISBN 80-85931-19-2.

VÁVROVÁ, Petra. *Inspirace ze zahraničí pro české lesní mateřské školy*. Brno: Masarykova univerzita, Fakulta pedagogická, 2014. Vedoucí bakalářské práce doc. PaedDr. Hana Horká, CSc.

VOŠAHLÍKOVÁ, Tereza. *Ekoškoly a Lesní mateřské školy: Praktický manuál pro aktivní rodiče, pedagogy a zřizovatele mateřských škol*. 2. vydání. Praha: Ministerstvo životního prostředí, 2010. ISBN 978-80-7212-537-1.

VOŠAHLÍKOVÁ, Tereza a kol. *Ekoškoly a Lesní mateřské školy: Praktický manuál pro aktivní rodiče, pedagogy a zřizovatele mateřských škol*. 2. vydání. Praha: Ministerstvo životního prostředí, 2012. ISBN 978-80-7212-537-1.

ZELINKOVÁ, Olga. *Pedagogická diagnostika a individuální vzdělávací program*. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-544-X.

Elektronické zdroje

Asociace lesních mateřských škol [online].[cit 2014-04-10]. Dostupné z WWW: <<http://lesnims.cz/asociace-lms>>.

Forest kindergarten. In Wikipedia: the free encyclopedia [online]. St. Petersburg (Florida) : Wikipedia Foundation, [cit. 2011-10-23]. Dostupné z WWW: <http://en.wikipedia.org/wiki/Forest_kindergarten>.

KIENER, Sarah (2003). *Fördert das Spielen in der Natur : Kindergärten in der Natur – Kindergärten in die Natur?* [online]. Absolventská práce. Fribourg: Institut für Psychologie, Universität Fribourg [cit. 29.9.2014]. Dostupné z Waldkindergarten: www.waldkindergarten.ch/downloads/lizenziatsarbeitkindergaertenindernatur.pdf

ROBERTSON, Juliet (2008). *I ur och skur - "rain or shine": Swedish Forest School* [online].2008 [cit. 2012-04-06]. Dostupné z: <http://www.friluftsfamjandet.se/c/document_library/get_file?folderId=39265&name=D_LFE-5521.pdf>.

TĚTHALOVÁ, Marie. *Školka, která nemá dveře ani okna* [online]. Rodina online. 201004-20 [cit. 2012-04-07]. Dostupné z: <<http://www.rodina.cz/clanek7674.htm>>.

VOŠÁHLÍKOVÁ, T. *Role předškolního vzdělávání ve výchově k udržitelnému rozvoji. Texty o proměně vztahů mezi lidmi k přírodě, environmentální výchově a udržitelnosti* [online].2009 [cit.2011-01-20].Dostupný z <http://www.zelenykruh.cz/dokumenty/300409-clovek-priroda-fin.pdf>

Elektronické stránky

www.barborauchytilova.cz

www.lesnims.cz

www.lesniskolkaberounka.cz

www.ostrovprirody.cz/filozofie-lesnich-materskych-skol

www.skolka.skauting.cz

www.skolkavetvicka.cz

www.spolekcesticka.cz

www.zijemlesem.cz

ZKRATKY

LMŠ – lesní mateřská škola

MŠ – mateřská škola

RVP – rámcový vzdělávací plán

MŽP – ministerstvo životního prostředí

MŠMT – ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy